

NURMANOVA D.J.

**BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING
O‘QUVCHILAR JAMOASIDA KOMMUNIKATIV
KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH**

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIM VAZIRLIGI

SAMARQAND VILOYATI PEDAGOGLARNI YANGI
METODIKALARGA O‘RGATISH MILLIY MARKAZI

NURMANOVA DILFUZA JAMILOVNA

**BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING
O‘QUVCHILAR JAMOASIDA KOMMUNIKATIV
KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH**

USLUBIY QO‘LLANMA

“BILIG-ILMIY FAOLIYAT” NASHRIYOTI
SAMARQAND – 2024

UO‘K 372.46

BBK 74.102

Nurmanova D.J. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining o‘quvchilar jamoasida kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish. Uslubiy qo‘llanma. – Samarqand, “Bilig-ilmiy faoliyat” nashriyoti, 2024-yil, 58 bet.

Mas’ul muharrir: **M.Vafoyeva** –O‘zbekiston-Finlandiya Pedagogika instituti Pedagogika kafedrasida o‘qituvchisi, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Taqrizchilar: **A.Raximov**- Qashqadaryo viloyati PYMO‘MM Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta’lim metodikalari kafedrasida mudiri, Pedagogika fanlari doktori (DSc) dots.
K.Oqilova- Samarqand viloyati PYMO‘MM Pedagogika, psixologiya va ta’lim texnologiyalari kafedrasida v.b., dotsenti

Ushbu uslubiy qo‘llanma bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining o‘quvchilar jamoasi bilan ishlashdagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish hamda mustaqil kasbiy rivojlanish uchun ishlab chiqilgan.

Shuningdek, unda sinf rahbarlarini sinf jamoasi bilan ishlashda foydalanish masalalari yoritilgan.

Uslubiy qo‘llanma uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimi tinglovchilari, umumta’lim maktab o‘qituvchilari hamda bo‘lajak boshlang‘ich sinf rahbarlari uchun mo‘ljallangan.

Ushbu uslubiy qo‘llanma Samarqand viloyati pedagoglari yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi Ilmiy Kengashining 2024-yil 29-iyundagi 3-sonli qaroriga binoan nashrga tavsiya etilgan.

ISBN: 978-9910-9184-8-3

© Nurmanova D.J.
© “Bilig-ilmiy faoliyat” nashriyoti

KIRISH

Dunyoda pedagoglarning kasbiy kompetentligi, jumladan kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning samarali modellarini ishlab chiqish, interaktiv ta'lim muhitini tashkil etish va amalga oshirishning didaktik ta'minotini takomillashtirishga alohida zarurat yuzaga kelmoqda. Ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalari kutubxonalarining Amerika assotsiatsiyasi (ACRL) tomonidan informatsion kompetentlikni pedagogning axborotlarni izlash, baholash va samarali qo'llashni talab etadigan qobiliyatlar majmui nuqtai nazaridan tadqiq etish taklif etilgan. Mazkur jihat kommunikativ ta'lim muhiti sharoitida interfaol muloqotni samarali tashkil etish imkonini beruvchi pedagogning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishni ham taqozo etadi. Bu esa pedagoglarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish sohasida amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqotlar yo'nalishlarini belgilab berishga xizmat qilmoqda.

Respublikamizda ta'lim sohasini isloh qilishning ustuvor yo'nalishi sifatida o'qitish jarayoniga interaktiv dasturiy vositalarni keng joriy etishda, "Kelajak universiteti" sifatida masofaviy ta'limni jadal rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa pedagoglarda kommunikativ kompetentlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirishni taqozo etadi. Amalga oshirilishi lozim bo'lgan bir qator vazifalar zamonaviy yondashuvlar asosida ta'lim jarayonida pedagoglarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirish mazmuni va amaliy-texnologik tizimini takomillashtirish dolzarb ahamiyat kasb etishini ko'rsatib turibdi.

Mamalakatimizda va dunyoda ta'lim olishning maqbul tomonlarini yanada takomillashtirish maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi

xodimlarining kasbiy mahorati va pedagogik faoliyati samaradorligida islohatlar muhim o‘rin tutadigan jihatlardan biri. Bu sababli, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari o‘zlarining kommunikativligini yanada rivojlantirish va mustahkamlashga e’tibor qaratishlari zarur. Sifatli bir o‘qituvchi bo‘lish uchun, o‘qituvchi o‘quvchilar bilan samarali muloqot, maqsadlarga yo‘naltirilgan aniqlash va savollar orqali fikrlarini ifodalashni bilishi kerak. Shuningdek, o‘qituvchi qo‘llab-quvvatlash, motivatsiya berish va o‘quvchilarning e’tiborini jalb qilish uchun qat’iylik bilan ish bajarishi kerak. Bu xususiyatlar o‘qituvchilarning kommunikativligini oshirish va o‘quvchilar bilan effektiv bir o‘quv jarayonini ta’minlashda muhimdir.

Vatanimizda ta’lim sohasi ijtimoiy taraqqiyotning asosiy sohalaridan biri sifatida e’tirof etilganligi sababli ham ta’lim sohasidavlat siyosatida ham ustuvor tamoyil sifatida e’tibor qaratiladi. Davlat siyosati darajasida ishlab chiqilgan asosiy tamoyillarga og‘ishmay amal qilishga e’tibor qaratiladi. Xususan, boshlang‘ich ta’lim sohasida faoliyat yuritayotganpedagog xodimlarning sinf rahbarligi bilan bog‘liq layoqatliligini oshirishda o‘z ustida ishlashlari, faoliyatini samarali tashkil etish, lavozim vazifalariga vijdonan roiya etishlari, sinf rahbarlarida ushbu xususiyatlarni shakllantirish bilan bog‘liq ilmiy qarashlar (g‘oyalar, nazariya)lar, zamonaviy yondashuvlar malaka oshirish tizimida “Hayot davomida o‘qish” tamoyili asosida takomillashtirib borishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 7-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-sonli Farmonida[3], Vazirlar mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi “Umumiy o‘rta va o‘rta maxsus kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini

tasdiqlash to‘g‘risida”gi 187-son Qarorida [4], Prezidentimizning 2017-yil 3-sentabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi faoliyati to‘g‘risida”gi PQ-3304-sonli Qarorida [5], 2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-sonli Farmonida [7], 2020-yil 6-noyabtdagi “Ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4884-sonli Qarorlarida [8] shu bilan birga mazkur faoliyatga tegishli boshqa meyoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur uslubiy qo‘llanma muayyan darajada xizmat qiladi.

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning nazariy tavsifi, pedagoglarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishga qo‘yiladigan talablar hamda pedagoglarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning mavjud holati to‘g‘risida so‘z yuritiladi.

1-§. BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA SINIF RAHBARI FAOLIYATINING TARIXI, MAZMUNI VA MOHIYATI

Mamlakatimizda va dunyo miqyosida bugungi keskin raqobatbardosh, ma'naviy jihatdan yetuk salohiyatga ega, yuksak manaviyatli, kasbiy kompetentligi yuqori pedagog xodimlarning kasbiy mahorati va faoliyat samaradorligini muntazam oshirib borish, ularni kasbiy kompetentligini muntazam rivojlantirib borish uchun zarur pedagogik sharoitlarni hozirlash, malakasini oshirish tizimini "hayot davomida o'qish" tamoyili asosida takomillashtirib borilmoqda. [7]

Sinf murabbiyi lavozimining ta'lim sohasiga kirib kelish tarixi har bir davrning o'ziga xos tendensiyalari, rivojlanish va pasayish ko'rsatkichlari bilan tavsiflab o'tilgan. MDH davlatlari olimlari tomonidan aynan tadqiqot mavzusi bo'yicha bildirilgan fikrlar tahlil etilganda, jumladan, Rossiya ta'lim sohasida 1871-yildan rasman murabbiylar tayyorlash tizimi yo'lga qo'yilgan, ularning vazifalari aniq belgilangan va bu 1917-yilgacha saqlanib qolgan. Biroq sinf rahbarlari o'z faoliyatida faqat tartibni saqlash va kuzatish bilan cheklangan, buning eng asosiy sababi sifatida sinf rahbari faoliyati uchun to'lanadigan ish haqi juda kam bo'lib, o'qituvchi ish haqi bilan solishtirganda 15 barobar kam ekanligi asoslab o'tilgan. 1917-yil Rossiya inqilobidan keyingi davrga kelib yosh avlod tarbiyasi vazifasini guruh rahbarlari (1917-1934 yy.) va sinf rahbarlari (1934 y.dan) amalga oshirdi. 1934-1941-yillar oralig'ida bu lavozim egalari sinfda tarbiyaviy ishlarni tizimli tashkil etishga mas'ul bo'lgan, Urush davriga kelib esa (1941-1945 yy.), ular yoshlarni birlashtiruvchi kuch sifatida e'tirof etila boshlangan. 40-yillarda sinf rahbari faoliyatiga yanada jiddiy e'tibor qaratilib, ular o'quvchining o'quv jarayonini bevosita kuzatishi, ta'lim

va tarbiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam berishi, har bir o'quvchi faoliyatini sinkovlik bilan o'rganishi zarurligi ta'kidlandi va me'yoriy huquqiy asoslar bilan ta'minlandi[29].

1970-yilda maktablarning to'liq umumiy o'rta ta'limga o'tishi munosabati bilan bu lavozimga ehtiyoj ortib, sinf murabbiylari faoliyati mazmuni o'quvchilarni tarbiyalashda shaxsiy yondashuvning mavjudligi, ya'ni ijobiy yo'nalishlar bilan bir qatorda katta yuklanishlar, turli mehnat turlari (qishloq xo'jalik ishlari, turli jamoaviy ish shakllari)ga jalb qilish bilan ajralib turardi. 80-yillarda jamiyatdagi iqtisodiy-ijtimoiy muammolarning ko'payishi barcha sohalar kabi ta'lim tizimiga o'zining yomon ta'sirini ko'rsatmasdan qolmaydi. Ushbu jarayonda o'quvchilarni tarbiyalash muammosi va sinf rahbari roliga yanada ko'proq e'tibor berish zarurati yuzaga kelgan edi. Sinf rahbarlarining vakolatlarining o'zgarishiga tarixiy davr ham o'z ta'sirini ko'rsatganligi, ularning xizmatlariga nisbatan davlat tomonidan qaratilgan e'tibor manbalar asosida ifodalab o'tilgan. ¹

Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab o'qituvchi kasbining ahamiyati va nufuzini ko'tarish maqsadida anchayin ishlar amalga oshirildi. Pedagoglarga ko'rsatilgan e'tibor va g'amxo'rliklar barcha o'qituvchilarning bilim, tajriba va mahoratini muntazam oshirib borish yo'lida o'z ustida ishlashi, tinmay izlanishi hamda o'quv jarayonini zamon talablari darajasida tashkil etishga mas'ulligini yanada chuqur anglashga xizmat qilmoqda. Shuningdek, sohaga yetuk yosh mutaxassislarning kelib qo'shilishiga keng imkonitaylar yaratilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, sinf rahbarlari ayniqsa boshlang'ich sinf

¹Raxmatullayeva M.J. O'smirlarda sinfdan tashqari ishlar jarayonida tabiat estetikasiga qiziqishlarni shakllantirish: pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)diss.avtoreverati.: - T.: 2021. - 28b.

o'qituvchilarning sinf rahbarlari oldiga yangi maqsad va vazifalar qo'yildi[34].

Mamalakatimizda boshlang'ich sinflarda sinf rahbari faoliyatini rivojlantirish negizidagi tarbiyaviy ishlardagi muammolari ustida pedagog olimlardan R.Mavlonova, N.Raxmonqulova, B.Normurodova, K.Matnazarova, N.Egamberdiyeva, A.Muxsiyeva, N.Kiyamovlar ilmiy izlanishlar olib bormoqdalar.

R.Mavlonova Sinf rahbarlari faoliyati negizidagi tarbiyaviy ishlarni rivojlantirish hamda ta'lim jarayoning natijaviyligini amalga oshirishda boshlang'ich sinf rahbarining ta'lim jarayoniga yangiliklarni tadbqiq etishga tayyorgarligiyetakchi o'rinni egallashini ilmiy jihatdan asosladi. Shu sababli, "Sinf dan va maktabdan tashqari mashg'ulotlar o'qituvchilar faoliyatining barcha qirralarini qamrab olmog'i lozim. Har bir o'quvchi bilan yakkama-yakka ishlash, uni ijtimoiy-ruhiy jihatdan o'rganish sinf faoliyatiga yangicha mazmun olib kiradi." [34]

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari o'z o'quvchilarini samarali boshqarishi uchun quyidagi kommunikativ kompetentsiya bosqichlarini o'zlashtirishlari tavsiya etiladi:

1. Kommunikatsiya qobiliyatlari: O'qituvchi o'z o'quvchilari bilan turli masalalarni tushuntirish va mazmuni to'g'risida o'z fikrlarini ifodalashda samarali bo'lishi kerak. Masalarni tushuntirish va yangi fikrlarni o'quvchilarga yetkazish orqali ulardan joriy masalalarga oid o'z fikrlarini eshitishlari, izoh berishlari va savollar berishi muhimdir.

2. Ishbilarmonlik va jamoa bilan muloqot qilish qobiliyatlari: O'qituvchi o'quvchilari bilan ishbilarmonlik, jamoa bo'lib ishlash va masalalarni yechish jarayonida samarali bo'lishi kerak. O'quvchilarga to'g'ri va sodda savollar berish, ularga tushuntirish va murojaat qilish, ularni maqola yoki savol-javobga chaqirish, ahil jamoa

qurish va jamoatchilikda faol ishtirok etishni o'zlashtirish uchun ilmiy bilim va malakalarini rivojlantirish kerak.

3. Nutq va ma'noni to'g'ri ifoda qilish qobiliyatlari: O'qituvchi o'z fikrlarini to'g'ri va qiziqarli qilib ifoda qilish, fikr va uning ma'nosini to'g'ri va sodda tarzda yetkazish, tushuntirish va tushunishda, gaplashish va yozuv muammolari yechishda samarali bo'lishi kerak.

4. Maqsadli va doimiy ravishda o'quvchilar bilan muloqot qilish qobiliyatlari: O'qituvchi o'quvchi bilan doimiy ravishda muloqot qiladigan nuqtalarni yaratish, ulardan o'qitish va o'rganish jarayonida foydalanish, ularning fikrlarini e'tiborga olib ishlash va o'qish jarayonini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun qo'llanma yaqinlashtirish lozim.

Shu bilan birga boshlang'ich sinf o'qituvchilarining sinf rahbarlik sifatidagi kompetentligini rivojlantirishni tashkil etishning metodik jihatlarini aniqlashtirish, kasbiy bilimi, ko'nikmasi va mahoratini uzluksiz yangilab borish, zamonaviy talablarga muvofiq ta'lim sifatini ta'minlash uchun kasbiy kompetentligini optemallashtirish zarurati tug'ilmoqda.

Bugungi jamiyatning tezkor rivojlanishi, rivojlanish jarayonida ta'lim tizimida boshlang'ich sinf rahbari kompetentligini va kasbiy rivojlantirishni amalga oshirish to'g'risidagi masalalar quyidagi uslubiy qo'llanmada batafsil yoritilgan. Jumladan, umumiy o'rta ta'lim maktab pedagog xodimlar uzluksiz kasbiy rivojlantirishda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining sinf jamoasi bilan ishlashdagi faoliyat mazmunini takomillashtirishning ilmiy-metodik imkoniyatlarini o'rganish, kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish, boshlang'ich sinf rahbarining kasbiy bilim, ko'nikma, malaka va mahoratini oshirish, zamonaviy talablarga muvofiq ta'lim sifatini ta'minlash uchun zarur

kasbiy tayyorlikni oshirishda pedagogik sharoitlar mavjudligini o'rganildi hamda tahlil qilib vazifalar belgilab olindi.

O'qituvchilar boshlang'ich sinfi faoliyat yuritayotgan jarayonlarda o'zlarini sinf rahbarlari sifatida takomillashtirish uchun kommunikativlikni yangi pedagogik yondashuvlar va uslublarga nisbatan ochiq va o'quvchilar bilan do'stona hamkorlik yaratishdir. Bunda o'quvchilarni sinfdagi faol ishtirokchilar qilishga ma'lum bir holat bo'yicha rag'batlantirishlari juda muhimdir. O'qituvchilar dars va darsdan tashqari mashg'ulotlar davomida o'quvchilar bilan samarali muloqot qurishlari, ularning fikrlarini eshitish va qo'llab-quvvatlashlari kerak. Ularning o'z faoliyatlarini mustahkamlashtirish uchun o'quvchilar bilan birgalikda bajariladigan mantiq va dam olish mashqlari, jismoniy daqiqa, harakatli o'yinlar, muhokama va rivojlanish jarayonlarida o'z vaqtida qo'llay olishlari juda muhimdir.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari javobgarlik, sog'lom kommunikativlik va o'quvchilar bilan samarali muloqotlarni o'rganish uchun ba'zi usullar va qadriyatlar bilan tanishishlari ham juda muhimdir. Ularning o'zlarini va o'quvchilarni rivojlantirish uchun o'z vaqtini ajrata olishi, yangi fikrlar va yondashuvlarni o'rganish va ular bilan qo'llash uchun o'zaro hamkorlik qilishlari kerak. Ushbu xususiyatlarga ega boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'zlarining faoliyatini samarali, tizimli ravishda tashkil etishlari va o'quvchilarni zamonaviy talab va talablariga muvofiq ta'lim berishlari mumkin. Ilmiy qarashlar, yondashuvlar, ma'lumotlar orqali o'quvchilarga ta'lim berishda shaxsiy na'muna bo'lishlari zarurdir.

Uzluksiz ta'lim jarayonida pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlantirishda, boshlang'ich ta'lim tizimida sinfrahbari sifatidagi moslashuvchanligi, layoqatliligini optemallashtirishda pedagogik

salohiyatini va mahoratinizamonaviy yondashuvlar asosida rivojlantirish uchundavlatimiz tomonidan bir qator meyyoriy-huquqiy hijjatlar qabul qilinmoqda.

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari o'z o'quvchilar bilan kommunikatsiya o'rganish uchun quyidagi bosqichlarni amalga oshirishlari zarur:

1. Kompetentlikning tushunchasi va maqsadi:O'qituvchilar o'zlarining kompetentlik darajasini tushunish va maqsadlarini belgilashlari kerak. Bu ularning o'quvchilarga o'z fikrlarini ifoda qilish, masalalar yechish va mustaqil fikr bildirish borasida ishlarni amalga oshirishga yordam beradi.

2. Kommunikativ tushuncha va modellar:O'qituvchilar o'z o'quvchilari bilan qanday kommunikatsiya o'rnatish kerakligini tushunishlari zarur. Bu tushunchalar va modellar ularning so'zlashish, yozish, eshitish va ko'rish ko'nikmalarini rivojlantirishiga yordam beradi.

3. Amaliy mashg'ulotlar:O'qituvchilar o'z o'quvchilari bilan amaliy mashg'ulotlar orqali kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishlari kerak. Masalan, rol o'ynash, muzokaralar, qahramonlar yaratish va boshqa mashg'ulotlar orqali ularning nutqiy bilimlarini optemallashtirishga yordam beradi.

4. Murabbiylar va o'quvchilar o'rtasidagi amaliy mashg'ulotlar:O'qituvchilar trener sifatida o'quvchilari bilan o'tkaziladigan tajribalari va o'zgaruvchanliklari doirasida muzokaralar o'tkazishlari kerak. Bu o'qituvchilarning o'quvchilarning harakter xususiyatlariga e'tibor qaratish, ularning fikr va mulohazalarini qo'llab-quvvatlash uchun muhimdir.

5. Tayanch ta'lim modullari: Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish uchun tayanch ta'lim modullari va darslar tayyorlash zarur. Bu modullar o'quvchilarni interaktiv tarzda o'rganish uchun qiziqarli mashg'ulotlar, o'yinlar va dasturlar bilan bog'liq bo'lishi kerak.

6. Baholash va izchil emasligi: O'qituvchilar o'quvchilarning kommunikativ kompetentsiyasini baholash va izchil emasligi asoslari bo'yicha aloqaga ega bo'lishlari kerak. Bu ularning o'quvchilar bilan muloqot qilish va ularning rivojlantirilayotgan kompetentlik darajasini kuzatishlari uchun muhimdir.

Shu bilan birga, o'qituvchilar o'zlarining kompetentlik darajasini rivojlantirishda samarali va mustahkam kommunikativ kompetentsiyalarni o'rganishlarini va o'zlashtirishlarini ta'minlash uchun modellar va metodik usullar bo'yicha tajribalar olishlari kerak. Bu ularni o'quvchilarning amaliy mashg'ulotlar orqali o'rganishlariga yordam beradi va ularning zamonaviy talablarga muvofiq ta'lim sifatini ta'minlash uchun kerak bo'lgan kasbiy kompetentliklarini rivojlantirishdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlaydi.

2-§. O‘QUVCHILAR JAMOASI BILAN ISHLASHDAGI ELEMENTLAR

Bugungi kunda o‘quvchilar jamoasi bilan ishlashda muhim bo‘lgan bir nechta asosiy elementlar mavjud. Bunda, o‘quvchilar bilan ishlashda o‘quvchilar o‘zlashtirgan bilim va ko‘nikmalarining amaliy joriy etilishi, o‘quvchilar bilan ishlashda o‘quv jarayonining innovatsion usullari va o‘quvchilar bilan ishlashda o‘quv jarayonining o‘lchovlanishi ham muhim o‘rin tutadi. Bular quyidagilar:

1. Interaktiv usul: O‘quvchilar bilan o‘zaro aloqa va faol ishtirokni takomillashtirish muhim. Bu, o‘quvchilar o‘rtasidagi muloqotlarni kengaytirish, o‘quv jarayoniga o‘quvchilar tomonidan ko‘rsatiladigan aktivliklarni kiritish, yoki o‘quvchilar o‘rtasidagi guruhlash va hamkorlikni kengaytirishdan iborat bo‘lishi mumkin.

2. O‘quvchilarning individual xususiyatlari: Har bir o‘quvchi unikal xususiyatlarga ega, shuning uchun o‘quv jarayonini o‘quvchilarning qiziqishlari, o‘rganish usullari va qobiliyatlari bilan moslashtirish muhim.

3. O‘quv-uslublar kengaytmasi: O‘quvchilar o‘zlashtirishning turli usullarini qo‘llash kerak. Bu, ko‘rinish, eshitish, harakat va boshqalar orqali o‘quv jarayonini kengaytirishni o‘z ichiga oladi.

4. O‘quv-fanlararo bog‘lanish: O‘quv fanlari o‘rtasidagi bog‘lanishni kuchaytirish o‘quvchilar uchun muhim, chunki bu o‘quvchilarga o‘rganayotgan mavzularning bir-biriga bog‘liqligini tushunish imkonini beradi.

5. O‘quv-fanlarning amaliy joriy etilishi: O‘quvchilar o‘rganayotgan mavzularning amaliy joriy etilishi o‘quv jarayonini yaqinlashtiradi va o‘quvchilar uchun qiziqarliroq qiladi.

6. O‘quv-fanlarning innovatsion usullari:O‘quv jarayoniga yangi usullar va texnologiyalar kiritish o‘quvchilarning o‘rganish sharoitini yaxshilashga yordam beradi.

7. O‘quvchilar bilan doimiy bog‘lanish:O‘quvchilar bilan doimiy bog‘lanish o‘rnatish, ularning savollariga va muammolarga tez va samarali javob berish muhim.

8.O‘quvchilar bilan ishlashda emotsional intellekt:O‘quvchilar bilan ishlashda ularning hislariga va emotsional holatiga e’tibor berish muhim. Bu, o‘quvchilar bilan samarali va o‘ziga o‘xshash muloqot qurishga yordam beradi.

9. O‘quvchilar bilan ishlashda guruhlash:O‘quvchilarni guruhlab, ular o‘rtasidagi hamkorlik va o‘zaro yordamchilikni kengaytirish muhim. Bu, o‘quvchilarning o‘ziga o‘xshash va o‘zidan keyin keluvchilarga yordam berish qobiliyatini takomillashtiradi.

10. O‘quvchilar bilan ishlashda o‘quv jarayonining o‘lchovlanishi:O‘quv jarayonining samaradorligini o‘lchash uchun o‘quvchilar bilan ishlashda o‘quv jarayonining o‘lchovlanishi muhim. Bu, o‘quvchilar o‘rganayotgan mavzularning darajasi va o‘quv jarayonining samaradorligi haqida ma'lumot beradi.

O‘quvchilar jamoasi bilan ishlashda bu elementlar o‘quv jarayonini samarali va qiziqarli tashkil qilishda muhim rol o‘ynaydi.Bo‘lajak o‘qituvchilar kichik maktab yoshidagi bolalar bilan ishlashda muloqotni qulay va samarali o‘rnatish uchun quyidagi usullardan foydalanishlari o‘quvchilalr jamoasi bilan ishlashdagi muammolarni kamaytiradi, jarayonni optemallashtiradi.

- **Tafovutli muloqot usullari:** Bola bilan gaplashishda ularning o‘qish, yozish, eshitish va ko‘rish qobiliyatlari bilan bog‘liq turli

usullardan foydalaning. Misol uchun, rasmlar, ta'limiy o'yinlar, videolar va interaktiv o'yinlar ishlatishingiz mumkin.

- ***Odatlar va qoidalarni o'rganish:*** Darslar davomida o'rganilgan odatlar va qoidalarni takrorlash va ularni muloqotning bir qismi sifatida ishlatish. Bu, bola o'zining o'rganilgan ma'lumotlarini takrorlash va ularni muloqotda ishlatish imkonini beradi.

-***Emotsional intellekt:*** Bola bilan muloqotda ularning hislariga e'tibor berish va ularning emotsional holatlarini tanlash. Bu, o'qituvchi va bola o'rtasidagi emotsional bog'lanishni kuchaytiradi va samarali o'qitishga yordam beradi.

-***O'zingizni tushunarli ifodalash:*** Bola bilan muloqotda oddiy va tushunarli til ishlatish. Bu bola o'qituvchining gaplarini yaqinroq tushunishi va o'sha ma'lumotlarni o'zida qo'llashiga yordam beradi.

-***O'zining misolining berilishi:*** O'qituvchi o'zining yaxshi xulqiy va o'quv-tarbiyaviy qiyinchilarini namuna qilib ko'rsatishi, bola uchun o'rganishning muhimligini tushunishiga yordam beradi.

-***O'zaro bog'lanish:*** Bola bilan o'zaro bog'lanishni kuchaytirish uchun o'qituvchi o'zining shaxsiy hayotidan misollar keltirishi mumkin. Bu o'qituvchi va bola o'rtasidagi o'zaro ishonch va bog'lanishni kuchaytiradi.

- ***O'quv-tarbiyaviy o'yinlar:*** O'yinlar orqali o'rganishning muhimligini tushunish. Bu vosita o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Yuqoridagi taktikalar va usullar ishlatilganda, o'qituvchi kichik maktab yoshidagi bolalar bilan samarali muloqot o'rnatishi va ularni joriy o'quv-tarbiyaviy jarayonga chaqirib olishi mumkin. Bu esa, o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi va bola o'zining o'quv-tarbiyaviy imkonlarini kengaytirishi imkonini beradi.

3-§. O‘QUVCHILAR JAMOASI BILAN ISHLASHDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYA

O‘quvchilar jamoasi bilan ishlashda kommunikativ kompetentsiyani qo‘llashda ayrim holatlarni imobatga olgan holda amalga oshirilsa jarayon anchayin samarali bo‘ladi.

*Kommunikativ kompetentsiya - bu o‘quvchilar bilan samarali va oqilona aloqa qurish qobiliyati. Bu faqat til bilimi bilan cheklangan emas, balki gapirish, tinglash, o‘qish va yozish qobiliyatlarini, shuningdek, ijtimoiy va emotsional intelligentsiya, o‘zaro aloqa va boshqaruv qobiliyatlarini ham o‘z ichiga oladi.

*O‘quvchilar bilan kommunikatsiya - ushbu jarayonda o‘quvchilar bilan aloqa qurish, ularning savollariga javob berish, ularning intilimlarini tushunish va ularning o‘rta-maxsus ta’limga oid mavhumani ko‘rsatish muhimdir.

*O‘quvchilar bilan ishlash strategiyalari - o‘quvchilar bilan ishlashda turli strategiyalar va usullar ishlatiladi, jumladan, o‘quvchilar o‘rtasidagi muloqotni kengaytirish, o‘quv jarayonini shakllantirishda o‘quvchilarining ishtirokini kengaytirish, o‘quvchilar bilan aloqa qurishda emotsional va ijtimoiy intelligentsiyadan foydalanish.

*O‘quvchilar bilan aloqa qurish - o‘quvchilar bilan aloqa qurishda ularning savollariga javob berish, ularning fikr va mulohazalarini tushunish va ta’limga oid muhim ma’lumotlarni o‘z vaqtida yetkazish muhimdir.

*O‘quvchilar bilan aloqa qurishda emotsional va ijtimoiy intelligentsiya - o‘quvchilar bilan aloqa qurishda ularning hislarini tushunish, ularning ijtimoiy mavqeilarini hisobga olish va ularning ijtimoiy faoliyatlariga qo‘shilish muhimdir.

*O‘quvchilar bilan aloqa qurishda boshqaruv qobiliyatlari- o‘quvchilar bilan aloqa qurishda o‘quv jarayonini boshqarish,

o'quvchilar o'rtasidagi muloqotni kengaytirish vajamoani boshqaruv qobiliyati muhimdir.

*O'quvchilar bilan aloqa qurishda o'qituvchining roli - o'qituvchi o'quvchilar bilan aloqa qurishda muhim rol o'ynaydi. U o'quvchilar bilan muloqot qurish, ularning savollariga javob berish, ularning intilishlarini tushunish hamda ularning o'rta-maxsus ta'limga layoqatini ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi.

*O'quvchilar bilan aloqa qurishda o'quvchilar o'rtasidagi muloqot - o'quvchilar o'rtasidagi muloqotni kengaytirish, ularning gaplashish qobiliyatlarini rivojlantirish va ularning ijtimoiy faoliyatlariga qo'shilish muhimdir.

*O'quvchilar bilan aloqa qurishda o'quv jarayonini shakllantirish - o'quv jarayonini shakllantirishda o'quvchilar bilan aloqa qurish, ularning gaplashish qobiliyatlarini rivojlantirish va ularning ijtimoiy faoliyatlariga qo'shilish muhimdir.

*O'quvchilar bilan aloqa qurishda boshqaruv qobiliyatlari - o'quvchilar bilan aloqa qurishda o'quv jarayonini boshqarish, o'quvchilar o'rtasidagi muloqotni kengaytirish va o'quvchilar bilan aloqa qurishda boshqaruv qobiliyatlari muhimdir.

*O'quvchilar bilan aloqa qurishda o'quv jarayonini shakllantirish - o'quv jarayonini shakllantirishda o'quvchilar aloqa qurish, ularning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish va ularning ijtimoiy faoliyatlariga qo'shilish muhimdir. O'quvchilar bilan ishlashda kommunikativ kompetentsiya, o'quvchilarning o'z bilimlarini rivojlantirishiga yordam beradi, ularning o'ziga o'xshashligini ko'rsatishiga imkon beradi va o'quv jarayonini samarali va qulaylashtiradi. Bu kompetentsiya o'quvchilarga o'z fikrlarini ifodalash, o'zaro muloqotda ishtirok etish va o'z bilimlarini ko'paytirish imkonini beradi.

4-§. YANGI O'QUVCHILAR JAMOASI BILAN KOMMUNIKATSIYANI RIVOJLANTIRISH

Yangi o'quvchilar jamoasida kommunikatsiyasini rivojlantirish uchun bir nechta strategiya va usullar mavjud. Jamoa a'zolari o'rtasidagi bog'lanishni kuchaytirish, ularning kommunikatsiya qobiliyatlarini oshirish va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni takomillashtirishga yo'naltirilgan bir qancha usul va vositalar mavjud bo'lib ularni o'rnida maqsadli foydalanish ish samaradorligini oshirishi mumkin. Demak ular quyidagilardan iborat:

- ***mavjud kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish:*** telefonlar, elektron pochta, sotsial tarmoqlar, video konferenslar va boshqa texnologiyalar ishlab chiqarish va jamoa a'zolari o'rtasidagi bog'lanishni kuchaytirish uchun foydalanish;

- ***yangi texnologiyalar va platformalar:*** yashil texnologiyalar va platformalar, masalan, Blockchain, Smart Contracts, va decentralized applications (dApps) (quyida bu platformalar haqida ma'lumotlar berib o'tiladi) kabi yangi platformalar jamoa a'zolari o'rtasidagi kommunikatsiya va ishlashning yangi usullarini kuzatish uchun ishlatilish;

- ***o'quv-ta'lim va darakchilar:*** jamoa a'zolari uchun kommunikatsiya va texnologiyalar bo'yicha o'quv-ta'lim tadbirlari olib borilishi va darakchilar tayyorlanishi, bu jamoa a'zolari o'rtasidagi kommunikatsiya va bilim almashinuvini kuchaytiradi;

- ***jamoalararo bog'lanish:*** Jamoalar o'rtasidagi kommunikatsiya va hamkorlikni kuchaytirish uchun, ulardan bir-birlariga qarab o'quv-ta'lim tadbirlari, seminarlarda ishtirok etish va bir-birlarining tajribasidan foydalanish talab qilinadi;

- **texnologiyalarini o'rganish:** Jamoa a'zolari uchun texnologiyalarini o'rganish va bilimlarni oshirish imkonlari yaratilishi kerak. Bunda, o'quv-ta'lim tadbirlari, webinarlar, amaliy mashg'ulotlar va boshqa shakllari;

- **texnologiyalarini qo'llash:** Jamoa a'zolari o'rtasidagi kommunikatsiya uchun mavjud texnologiyalar va platformalar optimal qilib qo'llanishi kerak. Texnologiyalar va platformalar tanlash, ularga moslashtirish va jamoa o'rtasidagi kommunikatsiya uchun optimal shartlar yaratishni tashkil qilish;

- **texnologiyalarini rivojlantirish:** Jamoa uchun kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar va usullar ishlab chiqilishi kerak. Buning uchun yangi texnologiyalar va platformalar yaratish, mavjud texnologiyalar, platformalarini takomillashtirish va jamoa o'rtasidagi kommunikatsiya uchun innovatsion yondashuvlarni amaliyotga joriy qilishni o'z ichiga oladi.

"Blockchain" bir tur ruyhatdan o'tgan elektron shaxmat doskasi, u bir qancha bloklar ketma-ketligidan iborat bo'lib, har bir blok ma'lumotlar to'plamini o'z ichiga oladi. Bu ma'lumotlar to'plami, odatda, bir qancha tranzaksiyalar (uyusmalar) haqida ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Blockchainning asosiy xususiyatlari quyidagilar:

1. *Dezentralizatsiya: Blockchain, odatda, dezentralizatsiyalangan tizim bo'lib, u bitta markaziy server yoki tizimga bog'liq emas. Buning o'rniga, u ko'pchilik ishtirokchilar tomonidan hamkorlikda saqlab turiladi, bu esa ma'lumotlaringizga yuqori darajada ega bo'lishga imkon beradi.*

2. *Takrorlanmaslik: Blockchain tranzaksiyalarini bir xil sifatda takrorlash mumkin emas, chunki har bir blokning o'z ichida*

tranzaksiyalar tarixi bor va har bir blok keyingi blok bilan bog'langan. Bu tizimning ishonchli va ifodalangan xususiyatlaridan biridir.

3. *Transparantlik*: Blockchainning har bir ishtirokchisi (node) bloklar ketma-ketligini ko'rishi mumkin va tranzaksiyalarning to'g'ri bajarilishini tekshirishi mumkin. Bu, ma'lumotlaringizning ochiq va ishonchli bo'lishiga yordam beradi.

4. *Yuqori darajadagi xavfsizlik*: Blockchainning yuqori darajadagi xavfsizligi, shuningdek, kriptografik imzo va shifrlash usullaridan foydalanish bilan ta'minlanadi, bu esa tranzaksiyalarning ishonchli va ifodalangan bo'lishiga yordam beradi.

Blockchain ishlashi quyidagicha bo'lib boradi:

1. *Tranzaksiya yaratish*: Foydalanuvchi tranzaksiya yaratadi, masalan, biror bir shaxsga pul o'tkazadi.

2. *Tranzaksiya tasdiqlanishi*: Yaratilgan tranzaksiya blockchain tizimiga qo'shiladi va tasdiqlanishi kerak bo'ladi. Bu jarayon, odatda, "mining" (qazib olish) yoki "smart contracts" (akillli shartnoma) orqali bajariladi.

3. *Blok yaratish*: Tasdiqlangan tranzaksiyalar blokga joylanadi va blockchainga qo'shiladi. Har bir blok, oldingi blok bilan bog'langan bo'lib, bu esa blok ketma-ketligining takrorlanmasligini ta'minlaydi.

4. *Blok ketma-ketligi o'rnatiladi*: Har bir blokning o'rnatilishi, blockchainning o'zini yangilashga olib keladi va ma'lumotlar to'plamining o'zgaruvchi ko'rinishini yaratadi.

Blockchainning asosiy foydalari va ishlatilish sohalari quyidagilar:

- Kriptoalyutalar (Bitcoin, Ethereum va boshqalar)
- Uyushmalar va hisob-kitoblar
- Aqilli shartnomalar

- *Ma'lumotlaringizning ishonchli va ifodalangan saqlash*
- *Idora va davlat xizmatlari*
- *Sanoat 4.0 va Internet of Things (IoT)*
- *Sanoat va kommersial sohalari*

Blockchainning ishlashi va uning ishlatilish sohalari keng o'lchamda, shuningdek, u turli sohalarda yangi imkoniyatlar va innovatsiyalar yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Yangi jamoada kommunikatsiyasini rivojlantirish uchun kerakli bosqichlar va usullar olib borilishi kerak. Bunda texnologiyalar va platformalar tanlash, ularga moslashtirish va jamoa o'rtasidagi kommunikatsiya uchun optimal shartlar yaratishni o'z ichiga oladi.

Yangi o'quvchilar jamoasi bilan sinf rahbarining kommunikatsiyasini rivojlantirishda bir qancha ishlarni amalga oshirish mumkin. Nega aynan yangi sinf jaoasida kommunikatsiya e'tiborni qaratish muhi? Chunki sinf rahbari hali tanimagan o'quvchilar jamoasi bilan tez chiqishib ketishi uchun unga aynan yuqori kompetetlik zarur bo'ladi. Buning uchun esa sinf rahbari quyida tavsiya etiladigan omil va holatlarga diqqatini qaratishi shart.

1. Munosabat o'rnatish: Yangi o'quvchilar bilan yaqin munosabat qurish muhim. Ularga qiziqish bildirish, ularning qiziqishlarini va ehtiyojlarini bilib olish, shuningdek, ularning o'ziga xos xususiyatlari va qobiliyatlari haqida ma'lumotlarni olish kerak.

2. Ogohlantirish: O'quvchilarni sinfda bo'lgan tartib va qoidalarining, shuningdek, o'quv rejalarning asoslari haqida ogohlantirish kerak. Bu, ularning o'quvchi sifatida o'z o'rnini topishlariga yordam beradi.

3. O'zgaruvchanlikka moyil bo'lish: Har bir o'quvchi takrorlanmas xarakterga ega. Shuning uchun sinf rahbari o'z o'quvchilari

bilan ishlashda o'zgaruvchan va samarali bo'lishi kerak. Bu, o'quvchilarning individual xususiyatlariga, o'quv tempi va usullariga qaratib o'zgaruvchanlikka moyil bo'lish jarayonini kuchaytiradi va o'z ichiga oladi.

4. O'quvchilarning o'ziga xosliklarini qo'llab-quvvatlash: Har bir o'quvchining o'ziga xos qobiliyatlari va qiziqishlari bor. Sinf rahbari har bir o'quvchilarning o'ziga xosliklarini rivojlantirishga yordam berishi, ularning qobiliyatlari va qiziqishlarini qo'llab-quvvatlashi kerak.

5. O'quvchilarning o'z o'zlarini ifodalashiga yordam berish: O'quvchilarga o'z o'zlarini ifodalash imkoniyatini berish, ularning fikrlarini va mulohazalarini eshitish, shuningdek, ularning o'z o'zlarini ifodalash usullarini qo'llab-quvvatlash sinf rahbari uchun muhim.

6. O'quvchilarning o'z o'zlarini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish: O'quvchilarga o'z o'zlarini boshqarish va o'z hayotlarini tartibga solish qobiliyatlarini rivojlantirishda yordam berish sinf rahbari uchun muhim vazifalaridan biri.

7. O'quvchilarning o'rtasidagi aloqani rivojlantirish: O'quvchilarning o'rtasidagi aloqani rivojlantirish, ular o'rtasidagi hamkorlik va o'zaro tushunishni kuchaytirish ham sinf rahbari uchun asosiy vazifalaridan biri.

8. O'quvchilarning o'zgarishlarga tayyorligini oshirish: O'quvchilarning o'zgarishlarga tayyorligini oshirish, ularning yangi bilimlarni qabul qilish va o'zlashtirish qobiliyatlarini rivojlantirishga asosiy vosita bo'ladi.

Umuman olganda sinf rahbarlari o'zlariga biriktirilgan sinf jamoasi bilan ishlash jarayonida aynan jamoa a'zolarining xarakter xususiyatlari, qiziqish va qobiliyatlarini o'rgangan holda tadbirlarni tashkil qilsa uning ish maxsuldorligi sifatli va qisqa mudatda oshadi.

5-§. BOSHLANG‘ICH TA‘LIM O‘QITUVCHILARINING SINF RAHBARI SIFATIDAGI KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MODELI.

Boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilar har tamonlama rivojlanishi ta‘minlanadigan asosiy ta‘lim bosqichi hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasida boshlang‘ich ta‘lim 1-4-sinflarni tashkil etadi va o‘quvchilarga ta‘lim berish, jismoniy va ma‘naviy jihatdan tarbiyalash, analitik tafakurini o‘stirishning asosiy davridir.

Boshlang‘ich ta‘lim o‘qituvchilari o‘z o‘quvchilariga samarali yo‘l-yo‘riq ko‘rsatishlari va ularni jalb etishlari uchun muloqotning muhim rolini oshirish zarur. Boshlang‘ich sinfdagi ma‘lumot almashish sifatida tavsiflangan kommunikativ kompetentsiya o‘rganishda muhim omil sifatida qaraladi. Sinfni boshqarishda muloqotning ahamiyatini anglash,

o'qituvchilar o'quvchilar bilan aloqalarni o'rnatish, qulay o'quv muhitini va sinfning umumiy aloqasini mustahkamlash uchun mustahkam poydevordir. Ta'limda ayniqsa boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari o'quvchilar o'rtasida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish bilimlarni yaxshiroq o'zlashtirishlari uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Sinf rahbari o'quvchilar bilan samarali muloqot strategiyalarini takomillashtirishi lozim. Bu o'quvchilarni diqqat bilan tinglash, yordam, ma'lumotni aniq va samarali ko'rsatishni yaxshilashga xizmat qiladi. Kommunikativ harakatlarda faol ishtirok etish orqali o'qituvchilarning o'zaro muloqot usullarini ta'minlash, turli xil o'quv vositalariga mos ravishdagi qurollarni qo'llab-quvvatlovchiva nosog'lom muhitni yaxshilashi mumkin. Doimiy amaliyot va mulohaza yuritish orqali o'qituvchilar ochiqlik, hamdardlik va ta'sirchanlik bilan muloqot qilish uchun o'zlarining potentsiallarini ochib berishlari mumkin, shu bilan o'quvchilar munosabatlarini mustahkamlaydi va mustahkamlash ta'limini targ'ib qiladi.

Shaxslararo muloqot ta'lim muhitini samarali boshqarish va uyg'un muhitni ta'minlash uchun ayniqsa muhimdir.

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari o'quvchilari, ota-onalar va hamkasblarning bilan o'zaro munosabatda bo'lganligi sababli, muloqotlarini rivojlantirishlari zarurdir. O'qituvchining optimal kommunikatsiyasi ayniqsa o'quvchilar jaosining faolligini yanada oshirib beradi.

1. O'quvchilar bilan doimiy aloqada bo'lish;
2. Ishbilarmonlik va tashqi samaradorlikni o'rnatish;
3. O'quvchilar rivojlantirishga yo'naltirilgan tahlilini olib boorish;
4. Qo'shimcha ta'lim-tarbiya materiallari va resurslardan foydalanish;

5. O'quvchilarga takrorlash va qiymatli fikrlash imkoniyatlarini berish;

6. O'quvchilarning e'tiborini, qiziqtirish va ular bilan fan o'qituvchilar o'rtasida interaktiv muloqotlarni o'rnatish;

7. O'quvchilarning o'z fikrlarini ifoda qilish va topshiriqlarni bajarish imkoniyat yaratish;

8. O'quvchilarga motivatsiya berish va ularni qiziqtirigan vositalarini qo'llab-quvvatlash.

Bu model sinf rahbarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirish uchun quyidagi bosqichlarga asoslangan:

- Tahlil va diagnostika: Sinf rahbari o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini tahlil qiladi;

- Maqsadlar vako'zlangan natijalar: Sinf rahbari kommunikativ kompetentligini rivojlantirish maqsadlarini belgilaydi va tegishli natijalarni qo'yadi.

- O'quv-uslubiy tizim: Sinf rahbari muxokama va mustaqil darslar o'tkazish, tartib va tizimli tarzda qo'llab-quvvatlash kommunikatsiyani rivojlantirish uchun o'quv-uslubiy tizimni rejalashtiradi.

- Amaliy amalga oshirish: yangi kommunikativ ko'nikmalar va mahoratlar o'rgatiladi va amaliy amalga oshirish uchun sinfda o'quv-uslubiy modellar va mashqlar amalga oshiriladi.

- Baholash va takrorlash: kommunikativ kompetentligini rivojlantirishni baholash va takrorlash jarayonlari tashkil etiladi va progressi kuzatiladi.

Bu model yordamida boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining sinf rahbari sifatidagi kommunikativ kompetentligini rivojlantirishni yaxshi bajarish uchun tizimli va amaliy usullar belgilanadi.

Boshlang'ich ta'limni rivojlantirishda o'qituvchining kasbiy layoqatliligi va kompetentlik darajasi, zamonaviy boshlang'ich ta'lim pedagogikasi va bu sohadagi pedagogik tajribalar, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari va boshlang'ich ta'lim samaradorligi va sifatini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Yuqoridagi vazifalar boshlang'ich sinf rahbari zimmasiga ham yuksak mas'uliyat yuklaydi. Sinf rahbari o'zining kasbiy kompetentligini doimiy nazorat qilishi va muntazam ravishda takomillashtirib borishi kerak.

Boshlang'ich sinf rahbari pedagogik jarayonni to'g'ri boshqara olishi uchun chuqur bilim va kasbiy kompetensiyaga ega bo'lishi lozim. Sinf rahbarlarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirish, ta'lim muassasasida o'quv ishlarini tashkil etish va boshqarish yo'llarini o'z ichiga oladi va ular bo'yicha tegishli yangi nazariy bilim, amaliy ko'nikma, malaka va kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltiriladi.

Ta'lim muassasasida o'quv ishlarini tashkil etish va boshqarish yo'llarini o'z ichiga oladigan har bir sinf rahbari uchun kommunikativ kompetentlik juda muhimdir. Bu bilim, amaliy ko'nikma, malaka va kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirishga ko'mak beradi va ularni o'quvchilari, o'ta o'quvchilari, va boshqa o'qituvchilar bilan o'zaro muloqotda bo'lishadi.

Sinf rahbarlarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda, ularga qo'llanma va treninglar orqali kommunikatsiya qobiliyatlarini oshirish kerak. Ularga tajribali murojaat va muzokaralar olib, ularni o'z fikrini ifodalash, savollarga javob berish va o'quvchilar bilan ishonchli munosabatlarni o'rganishga o'rgatish mo'ljallangan bo'lishi lozim.

Bundan tashqari, sinf rahbarlarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda, ularning ijodiylik va ehtiyojlarni qo'llash, muomalalar bilan ishlash, va ma'lumot almashishga imkoniyat

yaratishga erishishlari lozim. Bunday mahsulotlarni rivojlantirish, sinf rahbarlariga o'zlarining o'quvchilari va jamoat bilan muvaffaqiyatli munosabatlar o'rniga qo'yishga yordam beradigan asosiy qo'llanmalar bilan ta'minlash lozim.

Sinf rahbarlarini kommunikativ kompetentlik darajasini oshirishning muhim ahamiyati ko'zga tutilgan bo'lsa, ularga ta'lim muassasasida tashkil etilgan o'quv ishlarini tashkil etish va boshqarish yo'llarini o'z ichiga olgan holda bu maqbul darajani yanada oshirishga yordam beradi. Bu yo'l, ularning yangi nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarini, malakalarini va kompetensiyalarini rivojlantirishda o'rtacha narsalarni tizimli ravishda o'rganish va amaliyotda qo'llash imkoniyatini beradi. Shuningdek, sinf rahbarlariga kompetentliklarini rivojlantirishda ularga yo'nalishlar va mavzular bo'yicha so'zlashish, ma'lumot almashish va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun darslar tashkil etishga imkon beradi. Bular natijasida, sinf rahbarlari o'quvchilarga eng yaxshi ta'limni ta'minlashga va ularni o'zlashtirilgan sohalarda muvaffaqiyatga yetkazishga imkoniyat yaratishadi.

Sinf rahbari maktabning tarbiyaviy tizimidagi tayanch pedagoglaridan biri bo'lib, o'zi mas'ulligidagi boshlang'ich sinf o'quvchilarining belgilangan tartibdasifatli ta'limga ega bo'lishlari nazarda tutiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ma'naviy tarbiyasini to'g'ri tashkil etish bolalar yetakchisi, maktab psixologi, ota-onalar, vasiylar shuningdek, maktab ma'muriyati voyaga yetmaganlar bo'yicha komissiyalar, huquq-tartibot idoralari, mahalla, homiylik va vasiylik komissiyalari, bolalar ijodiy uyushmalar o'zaro hamkorlikda ishni tashkil etadilar.

O'quvchilar jamoasi bilan hamkorlikdagi ishlarni o'zlashtirish orqali sinf rahbarlarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning bir qator asosiy tushunchalari:

1. O'quvchilar bilan o'zaro ishonchli munosabatlar o'rnatish.
2. O'quvchilar bilan fikrlashularining fikrlarini eshitish va qabul qilishga ixtisoslash.
3. O'quvchilarning ko'nikmalarini, ularning muhim muddatlarini tushuntirish va ular bilan birgalikda yechim topishga yordam berish.
4. O'quvchilar bilan texnikaviy qurollar yordamida aloqalarni o'zlashtirish, maslahatlarni o'tkazish va ko'nikmalarini amalga oshirish.
5. O'quvchilarning ko'nikmalariga ega bo'lish va ularni o'z jihatlarini rivojlantirishga ko'maklashish.

Shuningdek, sinf rahbarlarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda o'quvchilar bilan o'zaro almashish, ularning ehtiyojlarini tushunish va qo'llab-quvvatlash kabi amaliy ko'nikmalar ham zarurdir. Bu echimlarga asosan, sinf rahbarlari o'quvchilar bilan samarali kommunikatsiyani ta'minlash, ularning shaxsiy va o'rganish maqsadlarini tushuntirish va ularni o'zlarini o'rnatishda, o'zlashtirishda va o'ziniqlik darajasini oshirishda qo'llab-quvvatlashga intilishlari kerak.

O'quvchilar jamoasi bilan hamkorlikdagi ishlarni rivojlantirish sinf rahbarlari uchun kritik ahamiyatga ega bo'lishi kerak. Kommunikativ kompetentlik sinflarda o'quvchilar bilan samarali aloqalarini isbotlaydi va ularga o'z fikrini ifoda qilish, ularni yaxshi tushunish, va ularning ehtiyotkorliklariga e'tibor qaratishni taminlaydi. Bunda sinf rahbarlariga o'quvchilar bilan ochiq va ishonchli muloqotlar o'tqazish, ularni qo'llab-quvvatlash, va muammolarni hal qilishda yordam berish vaqtida katta rol tayinlanadi. Sinf rahbarlari o'quvchilar bilan begona tarzda

almashishni yo'qotish va ularni muammo yuzasidan kelajakga yo'naltirishda yetarli bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlanishi lüzim. Sinf rahbarlari kommunikativ kompetentliklarini rivojlantirishda o'quvchilar bilan o'zaro ishbirligini kuchaytirish, ularning o'zini ifodalash imkoniyatlarini kengaytirish va ularning istaklarini tushuntirish uchun mos qo'llanmalari va metodiikalarni qo'llashlari kerak.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligi sinf rahbarlarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirishdagi eng muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Konsertga, o'quvchilarga, o'quv markazida yoki boshqa ob'ektlarda bir-biriga to'g'ri fikrlarini ifodalashda va ma'lumot almashishda sinf o'qituvchilarning kommunikativligi katta ahamiyatga ega. Ularning mazmunli va qat'iy izchillikda so'zlashgan holda, o'quvchilarini to'g'ri yo'lga yo'naltirishlari, saqlashlari va qo'llashlari eng muhimdir. Sinf o'qituvchilarning o'zlarini ifodalash usullarini mustahkamlash va o'qituvchini va o'quvchini rag'batlantirish, ba'zi muammolarni hal qilish, kelajakdagi rejalarni to'g'ri rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash, kompaniya strukturasi va qonunlardagi yangiliklarni qabul qilishda kommunikativlik mahorati katta ahamiyatga ega. Bu bilash va tushunish ishlarini rivojlantirishga yordam berishi, ma'lumot almashishni kuchaytirishi va o'qitish jarayonlari va kommunikatsiyalar ra'y sifatida sinf rahbarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun muhimdir.

Sinf rahbarlarining o'quvchilar jamoasi bilan ishlashda kommunikativ kompetentligini rivojlantirishdagi qilinadigan ishlari juda muhimdir. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligi, o'quvchilar bilan yaxshi aloqalar o'rniga ko'ra, ular bilan samarali

muloqotlarni o'rganish, o'quvchilarning fikr-mulohazalariga qarshi adolatli bo'lish, va o'quvchilarni malakali mazmunlar ustida fikr-mulohaza qilishga ta'sir qo'lish kabi ko'nikmalar bilan taminlashni talab qiladi.

Ishonchli va sog'lom ma'naviy muhit yaratish, o'quvchilarni iztirob etish va ularning fikr-mulohazalarini qo'llab-quvvatlash, va ular bilan samarali muloqotlarni o'rganish boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning muhim qismidir. O'quvchilarning his-tuyg'ulariga amin bo'lish, ularning fikr-mulohazalarini qadr-qimmat qilib, ular bilan birgalikda dunyoqarashni o'rganish va ularning o'z fikrini ifodalash ularning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishga yordam beradi.

Birga ishlash, o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash va ularning o'zaro manfaatlarini qadr-qimmat qilib, ularning fikr-mulohazalarini samarali muloqotlar orqali oshirish boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligini rivojlantirishda juda muhimdir. Bu kommunikativlik tarmog'i orqali o'quvchilarni o'z fikrlarini ifodalash va ishonchli muloqotlar muhitini yaratish, ularning ma'lumot olish va o'rganish jarayonini rag'batlantirishga yordam beradi.

Sinf rahbarlarining o'quvchilar jamoasi bilan ishlashda kommunikativlik kompetentligini rivojlantirishda, boshlang'ich sinf o'qituvchilari quyidagi ishlarni bajarishi kerak:

1. O'qituvchilar o'quvchilar bilan ochiq va ishonchli muloqotlar olib borish, ularning fikrlarini eshitish va qo'llab-quvvatlash.
2. O'qituvchilar o'quvchilarning talablarini tushunish va ularning ko'nikmalariga qarata, savollarga javob berish va yordam berish.
3. O'qituvchilar o'quvchilarga qat'iy va jismoniy nutqni o'rganishda yordam berish va ularni tilavat va so'zlashda o'rgatish.

4. O'qituvchilar o'quvchilar bilan o'qish jarayonida diqqat va maslahat berish orqali ularning ma'lumotlarini oshirish va tushunchalarini kugaytirish.

5. O'qituvchilar o'quvchilarni ichki tashqi munosabatlarda ishtirok etishga oshirishga ilhomlantirish va ularning kommunikativ mahoratlarini rivojlantirish uchun qo'llanishini ta'minlash.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari bu mavzuda texnikaviy yordam va suhbatlar, mustaqil o'rganish va o'qishni ilgari surish orqali kommunikativlik kompetentligini rivojlantirishlarini ta'minlashlari lozim. Bu esa, o'quvchilarning o'zlarini rivojlantirish, o'z ishonchlarini va o'z fikrlarini ifodalashlari, ijtimoiy va amaliy mavzular bilan ishlashlari va kreativliklarini oshirishlari uchun muhimdir.

6-§. TA'LIM JARAYONIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING SINIF RAHBARI SIFATIDAGI FAOLIYATI MAZMUNINI YANGILASHNING ILMIY- METODIK IMKONIYATLARI

Zamonaviy raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlash uzluksiz ta'lim tizimi oldida turgan ustuvor, dolzarb vazifalardan biridir.

Pedagoglarni kasbiy kompetentligini rivojlantirishni malaka oshirish bilan bog'lab o'rgangan ko'pgina pedagog olimlarning ilmiy tadqiqot ishlarida pedagog xodimlar malakasini oshirish masalalari atroflicha tahlil qilingan.

Ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining sinf rahbari sifatidagi faoliyati mazmunini yangilashning ilmiy-metodik imkoniyatlari asosida ularning kommunikativligi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilarning o'zaro, talabalar bilan, ota-onalar va administrativ hodimlar bilan o'zaro munosabatlari, ta'lim jarayonining samarali olib borilishida juda muhim rol o'ynaydi.

O'qituvchilar o'rtasidagi munosabatlarning sog'liqni saklash, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, ma'naviyatni mustahkamlash va jarayonning mudrikini oshirishdagi ularda davlatilayotgan ma'lumotlar, texnologik vositalar va kommunikatsiya usullari juda muhimdir. Ular o'quvchi-talabalar bilan yaxshi munosabatda bo'lish, ularning fikr va fikrlarini e'tiborga olish va ularni o'z fikrini bayon etishga ma'ruz qolishadi.

Kommunikativlik darajasini oshirish uchun, o'qituvchilar o'z fikr-mulohazalarini sodda, malakali va aniqlanishi uchun muhimdir. Ularning talabalar bilan o'zaro o'zbek dasturiga muvofiq muloqotda bo'lishi, masalalar va tushunchalarini tushuntirish, talabalarning

fikrlarini tushunish va ularni yuqori darajada mustahkam bo'lishlari kerak. Bu asosda, o'qituvchilarning ta'limni samarali va o'quvchilarning o'zlashtirishi va amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan kommunikatsiya ko'nikmalarini oshirish uchun masofaviy ta'limning juda ahamiyatga ega.

Shuningdek, o'qituvchilar o'rtasida tuzilgan samarali amaliy mashq va rol o'yini o'quvchilarning kommunikativlik ko'nikmalarini rivojlantirishga va ularning ijodiy fikrini yuqoriga oshirishga imkon berishadi. Bu erdagi mazmunni yangilashning ilmiy-metodik imkoniyatlari o'qituvchilarga sinflarda o'quvchilar bilan yaxshi munosabatni o'rgatishda va ta'limning samarali va olib borilishi yaxshilashda yordam beradi.

Ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining sinf rahbari sifatidagi faoliyati mazmunini yangilashning ilmiy-metodik imkoniyatlari, o'qituvchilarning kommunikativligini kengaytirish uchun yaxshi imkoniyatlar yaratadi. Kommunikatsiya samaradorligini oshirish uchun o'qituvchilar o'quvchilar bilan o'zaro ishbirligini, mazmunlarni aniq va to'g'ri tarzda ifodalashni, savollar berish va javob berishni qo'llagan holda bajarish mo'ljallangan. O'qituvchilarning talabalarga qarashlari, ularni o'ylab ko'rishlari va ular bilan dars soatlarida mavzu ustida tushuntirishlari juda muhimdir. Ilmiy-metodik imkoniyatlar foydalanish orqali, o'qituvchilar sinfda amaliy mashq turlarini o'rganish va ularni jismonan ham qatnash uchun motivatsiya ko'rsatishda muvaffaqiyatga erishishlari mumkin. Bular natijasida, o'qituvchilarning kommunikativligi va o'quvchilar bilan muloqotlarining sifati oshiriladi va ta'lim jarayoni sog'lomtar va samaradorlik bilan olib boriladi.

Muhimlik darajasi

Bo'lajak o'qituvchilarga kommunikativlikning muhimlik darajasi, ularning o'quvchilari bilan muntazam va samimiy muloqotlar o'rnida turishi va o'quvchilarga o'z fikrlarini ifoda qilishga imkon berishi ko'rsatiladi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligi, o'quvchilarning tushunish darajasini oshirish, ularning fikr va mulohazalarini boyitish va ular bilan achchiq va fazilatli muloqotlar olib borish orqali o'quvlarni ehtiyot qilish maqsadini taqozo etadi. Ular nazorat qiladi, qo'llab-quvvatlaydi va o'quvchilarni o'z fikrlarini bayon qilishga ilham beradi. Bularning hammasi birligida boshlantsinlar o'quvchilarni mehnat qilgan, o'rganishga qiziqgan va o'z o'ylarini, xayollarini isbotlashda muvaffaq bo'lishadi.

Bo'lajak o'qituvchilarga kommunikativlikning muhimlik darajasi haqida muloqot olib bormoqda. Ushbu mavzuga oid ko'plab tadqiqotlar mavjud. Ular o'qituvchilarning o'quvchilar bilan muomala qilishining talabiy bo'lishi kerakligini hisobga olganlar. Sinf o'qituvchilarning kommunikativligi ularning o'quvchilar bilan o'zaro muloqotlarini tashkil etish va qiziqtirishlari, o'quvchilar bilan ishonchli muomala qilish va ularning fikr va ma'lumotlari bilan qiziqishlarini duch keltirish orqali namoyon bo'ladi. O'qituvchilar o'qitish texnikalarini mukammal tarzda amalga oshirishi, o'quvchilarning tushunchalarini o'rganishi va ularga eng foydali ma'lumotlarni yetkazib berishiga yordam beradi. Shuningdek, sinf o'qituvchilarning o'quvchilar bilan duch kelmagan muammolarni yechish va ularning istaklarini tushunishlari uchun o'z-o'zini boshqa odamlarning o'rinbosarligi va hurmati sifatida ko'rsatishlari ham juda muhimdir. Bo'lajak o'qituvchilarga kommunikativlikni rivojlantirish uchun seminarlar va darslar o'tkazishni o'zi vaqti birlashirib amalga oshirish kerakdir.

Bo'lajak o'qituvchilarga kommunikativligining mahsuldorligi o'qituvchilarning o'quvchilarga qarshi o'zining fikr va fikr-mulohazalarini qulay va ishonchli ko'rsatish qobiliyati mazmuni tayinlaydi. Bu kommunikatsiya jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning tushunchalar va savollariga e'tibor qaratadi va ularni qo'llab-quvvatlay oladi. Boshlang'ich sinfdagi o'qituvchilar o'quvchilarga masalalar va dars maksadlari haqida to'g'ri ma'lumotlar berishda va savollariga javob bermasda ifodalanuvchilik qilishda muvofiqligini ko'rsatishi kerak. Bu xususiyatlar o'qituvchilar uchun muhimdir, chunki yosh o'quvchilarning tushunchalarini shakllantirish masalalari ko'proq sodiq va samarali bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligi, bo'lajak o'qituvchilarga juda asosiy ahamiyatga ega. Ular sinfga olib kelgan talabalarga o'zlarini ifoda qilish, suhbatni boshlash, savollar berish va fikrlarni almashtirishga intilmoqda. Ular talabalar bilan o'zaro muloqotda, maslahatlangishda va ko'maklashishda munosib va aniq nutqni qo'llab quvvatlanishga harakat qiladilar. Shuningdek, ular o'quv jarayonida talabalarning mantiqiy fikrlarini tushunishga va ularga motivatsiya o'rnatishga da'vat qiladilar. Bo'lajak o'qituvchilarga xosiyatlarini, fikrlarini va talabalar bilan muloqotlarda tuyuladigan qobiliyatlarini rivojlantirishga harakat qilish juda muhimdir. Bu sinfning mahsuldorligini oshirish va o'quv jarayonini mustahkamlash uchun zarurdir.

7-§. BOSHLANG'ICH TA'LIMDA SINIF RAHBARLARINING FAOLIYATINING ISH USLUBI

Boshlang'ich ta'limda sinf rahbarlarining faoliyatining ish uslubi katta ahamiyatga ega. Bu uslub sinfdagi o'qituvchilar bilan o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni kuchaytirishda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilar kommunikativligi sinf atmosferasini mustahkamlash va o'quvchilarning o'zlarini ifodalanishiga yordam beradi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligi, o'quvchilarga yo'l qo'yma, fikr biriktirish uchun xavfsiz atmosfera yaratish va o'quvchilar bilan yaxshi munosabatni ta'minlashda ahamiyatga ega. O'qituvchilarning faoliyatining ish uslubi o'quvchilar o'rtasidagi aloqani kuchaytirish va o'zlashtirishga yordam beradi. Bu esa sodda, samarali va foydali o'rganish jarayonini ta'minlaydi.

Shuningdek, boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligi o'quvchilar bilan o'zaro fikr almashishni va bir-birlari bilan samarali ishlashni ta'minlashda muhimdir. O'qituvchilar o'quvchilarga maslahat va yondashuv berish orqali ularga o'zlarini rivojlantirish va o'rganadigan materiallarni yaxshi tushunar ekanlarini ta'minlaydi. Bunday kommunikatsiya tushunchalarni oshiradi va o'quvchilarning sinfda muvaffaqiyatli o'zlashtirishiga yordam beradi.

Jumladan, boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligi sinf atmosferasini va o'quv jarayonini muvaffaqiyatli shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Ular o'qitish usulini o'quvchilar bilan chiroyli munosabatda topishi, ularning fikr va ko'nikmalariga e'tibor berishi va ularga yordam berish orqali o'quvchilarning ilmiy va shaxsiy rivojlanishiga qo'llab-quvvatlashadi.

Boshlang'ich ta'limda sinf rahbarlarining faoliyatining ish uslubi, o'qituvchilar uchun birinchi navbatda o'quvchilar bilan samarali kommunikatsiya o'rganishni ta'minlash imkonini yaratadi. Kommunikativlik - o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi efir va farqi tanlash va tushunishning jihatidan juda muhimdir.

O'qituvchilar o'quvchilarning fikrlariga e'tibor bersin, ularning so'z va fikrlarini e'tirof etish, mantiqiy savollar so'rish va ularning mulohazalariga hajmi chizish va ta'lim jarayonida aktiv qatnashishga o'z uchun ijarador bo'lishlarini rag'batlantirish lozim. Shuningdek, o'qituvchilarning o'zlarining fikrlarini aniq ifodalash, o'quvchilarning savollariga tushunmoq va javob berish va o'quvchilarning tushuntirilishi va ta'lim sinovlaridan foydalanishlarini ta'minlash ham juda muhimdir.

Asosiy maqsad o'qitishni o'quvchilar bilan ishonchli va ommaviy munosabatlarga ega bo'lgan, ochiq muloqotni keng qamrovli darajada ta'lim jarayonida qo'llaydigan kommunikativlikni rivojlantirishdir. Bu odamlarning bir-birlarini tushunishini oshirib, gimnastika bilan bitta ma'qullash va izlanish huquqlari va erkinliklari orqali o'zlashtirish uchun zarurdir.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarning kommunikativligi ta'lim muvaffaqiyati va o'quvchilar o'rtasida yaxshi munosabatni ta'minlashda asosiy rolni o'ynaydi. Bu bilan birga, o'quvchilarga qiziqishlarini oshirish, ta'lim jarayonidan foydalanish va o'zlashtirishga rag'batlantirish, shuningdek o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida ishonchli munosabatni boshqarishga yordam beradi.

Boshlang'ich ta'limda sinf rahbarlarining faoliyatining ish uslubi muhim ahamiyatga ega. Sinf o'qituvchilarning kommunikativligi esa o'quvchilar bilan qat'iy aloqador va samarali bo'lishi kerak. O'qituvchilar o'quvchilarning tushunchalarini to'g'ri tushuntirish,

masalalar haqida o'rgatuvchi murojaatlar bilan o'quvchilarni o'zining fikrini bayon etish va ularning fikrini takrorlash jarayonida oqimishni oshirib borishlari kerak. Kommunikativlik o'qituvchilar uchun eng muhim qobiliyatlaridan biri hisoblanadi va ozbek ta'lim tizimida muvaffaqiyatli o'qituvchi bo'lish uchun zarurdir.

O'qitishda interfaol metodlarini qo'shish.

Bugungi kunda ta'lim berish tizimi har bir o'quvchining o'ziga xosligini inobotga olgan holda yondashishni talab etishini yaxshi biladi. Bitta yechim hammaga mos keladi deb o'ylay olmaysiz. Shuning uchun butun dunyo o'qituvchilari ko'plab o'qitish metodlarini sinab ko'rmoqda. Sinfni boshqarish onlayn yoki oflayn bo'ladimi, individual ta'lim, o'yinga asoslangan darslar, aylanma sinflar, loyihaga asoslangan topshiriqlar, muammoli ta'lim texnologiyalari, jamoaviy faoliyat va hamkorlikda o'rganish o'qituvchilar tomonidan o'z sinf jamoalarining tarkibiga qarab qo'llanilmoqda. Turli xil o'qitish metodologiyalarini amalga oshirish siz tomondan samarali sinfni boshqarish ko'nikmalarini talab qiladi.

Sizning sinfingiz qanday o'quvchilardan iboratligini tahlil qilishingiz va ba'zi noan'anaviy o'qitish strategiyalarini sinfni boshqarish usullariga kiritishingiz kerak. Natijada o'quvchilaringiz dars vaqtida chalg'ishi, shivir-shivirlarga yoki boshqa ishlarga berilish ehtimoli kamayadi [10].

Qiziqarli tadbirlarni rejalashtirish.

Darslaringizda barcha usullardan foydalanishingizga qaramay hali ham sinfda o'qitilayotgan darslaringizga e'tiborsiz yoki qiziqishsiz o'tiradigan o'quvchilaringiz bo'lsa, siz sinfda qiziqarli tadbirlar usulida dars mashg'ulotlarini tashkil qiling. Masalan, mavzuni yaxshi o'zlashtirishi uchun o'quv filmlari, videolar va enerjayzerlarni

(tetiklashtiruvchi o'yinlar) qo'shishingiz mumkin. Agar siz ularning e'tiborini jalb qila olsangiz, sinfni boshqarish osonroq bo'ladi.

Ideal xulq-atvor bilan na'muna bo'ling.

Bolalar atrofdagi xatti-harakatlarga taqlid qiladilar. Shuning uchun ota-onalar va keksalar bolalar oldida doimo nutq va muomala madaniyatiga e'tibor berishlari lozim. O'quvchilaringiz oldida o'zingizning xulq-atvoringizni nazorat qilishdan tashqari yaxshi tomonlarini ko'rsata olishingiz kerak. Siz har doim maktab hududida nutqingiz va harakatlaringizga e'tiborli berishingiz kerak. Masalan: Siz dars o'rtasida telefondan foydalana olmaysiz va o'quvchilar ham xuddi shunday qilishdan tiyilishlarini kuta olmaysiz. Chunki o'quvchilaringiz o'zlari guvoh bo'lgan harakatlarini takrorlaydilar.

Shunday qilib, siz har doim o'quvchilaringizga ideal xulq-atvorni ko'rsatishingiz kerak. Bundan tashqari, ular qanday qilib xushmuomalalik bilan gapirishlari, fikrga hurmat bilan qarshi chiqishlari, diqqat bilan tinglashlari, boshqa odam gaplashayotganda diqqatli bo'lishlari va ko'z bilan aloqa qilishlari kerakliklari haqida ham aytib o'tishingiz maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ijobiy fikr bildirish yoki mukofotlash.

Ijobiy fikr-mulohazalar va mukofotlar har kimni har qanday ishda qo'lidan kelganini qilishga undaydi. Agar siz o'quvchilaringiz darsda ko'proq e'tibor berishlarini va sinfdagi mashg'ulotlarda qatnashishlarini istasangiz, ushbu yondashuvdan foydalaning. Doimo o'quvchingizning har qanday yutug'ini e'tirof eting.

Ota-onalarga qo'ng'iroq qilish va ularning farzandlarining sinfdagi faoliyati haqida ijobiy fikr bildirish uchun vaqt ajrating. Ushbu ijobiy harakatlar natijasida o'quvchilaringiz sinfda faolliklari ortadi. O'z vaqtida olingan fikr-mulohazalar, shuningdek, ota-onalarni o'z

farzandlarining darslarni o'zlatshirshlarni nazorat qilish bilan shug'ullanish uchun majbur qiladi.

Ba'zan o'quvchilaringizni vaqti-vaqti bilan faolliklari uchun mukofotlang. Har qanday o'quvchi sinfda ideal xulq-atvorni namoyish qilsa, ularga bonus (qalam yoki shokolad) bering. Siz ko'proq o'quvchilarni ushbu harakat bilan rag'batlantirayotganini ko'rasiz va natijada sizdan mukofot yoki minnatdorchilik olish uchun ya'nada faolliklari ortadi.

Sinf jamoasiga moslashuvchan bo'ling.

Siz uchun ham, o'quvchilaringiz uchun ham har bir kun bir xil emas. Siz sinfning kayfiyatini his qilishingiz va shunga mos ravishda darsni o'tishingiz kerak. Agar siz uzoq vaqt sinfda qolsangiz, o'quvchilaringizni ochiq havoga olib chiqing va u yerda darsingizni davom ettiring. Shunday qilib, sinfni boshqarish nima degan savolga javob shundaki, sinfingiz o'quvchilarini tushunish va ularning holatlariga muvofiq boshqarish bu kuchli sinf boshqaruvining namunasidir.

Agar o'quvchilaringiz dars davomida zerikib qolgan bo'lsa, dars davomida tetiklashtiruvchi o'yinlar yoki nostandart savol-javoblar o'yinlaridan foydalaning. Siz vaqt talabiga moslasha olishingiz va ular uchun o'quv muhitini o'zgartirishingiz kerak. Ushbu strategiya o'quvchilaringizga mos keladi va vaqt o'tishi bilan ular sizning darslaringizda zerikmasliklariga ishonishni boshlaydilar. Ishonch samarali boshqarishning asosiy yo'nalishlaridan biridir [10].

Yomon xatti-harakatlarga darhol javob qaytaring.

Ko'pgina o'qituvchilar dars boshlanishidan oldin doskaga chizilgan yoki yozib qo'yilgan noxush narsa va so'zlar, dars davomida tasodifiy hushtak yoki kulgilardan qochib, xatoga yo'l qo'yishadi. Buni

kim va nima uchun qilganini so‘rab vaqtni behuda sarf qila olmasligingiz tushunarli. Lekin, albatta, bunday hatti-harakat hal qilmasdan qoldirishga yo‘l qo‘ymaslik kerak. Bir hurmatsizlik yana bir boshqa harakatga olib keladi va siz buni bilishdan oldin butun sinf buday ishlarga qo‘shiladi. Birinchidan, nima uchun bu holat sodir bo‘lganligini tahlil qilib oling. Agar sizning dars berish uslubingiz ularning e‘tiborini jalb qila olmaydi deb o‘ylasangiz, hamkasblaringiz bilan darslaringizni qiyosiy taqqoslab ko‘ring va ularning metodlaridan darsingizga foydalaning. O‘quvchilaringiz bilan chegara saqlagan holda iliq munosabat o‘rnating hamda xushmuomalalik va mehribonligingizdan voz kechmagan holda yomon xatti-harakatlarga qat’iylilik bilan munosabatda bo‘ling [10].

Zero, siz har safar aybdorlarni ushlay olmaysiz, lekin har safar tartibsizlik vaqtida voqealarga e‘tiborsiz bo‘lmasligingiz va o‘z munosabatingizni bazan sinfni ommaviy jazolash orqali namoyon qilganingizda, ular o‘z xatolarini tushunishadi. Sinfni boshqarishning eng yaxshi ko‘nikmalarini namoyish qilish uchun siz o‘quvchilarning odob-axloq qoidalari va maqbul xatti-harakatlar chegaralarini kesib o‘tishlariga yo‘l qo‘ymasligingiz kerak [10].

8-§. SINIF RAHBARLARI SINIF O‘QUVCHILAR JAMOASI BILAN O‘TKAZISHI MUMKIN BO‘LGAN TERNING- MASHG‘ULOTLAR

Zamonaviy jamiyatning rivojlanish sur‘ati ota-onalar uchun tobora ko‘proq yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda, bu ko‘pincha yolg‘iz hal qilish juda qiyin. Maktabda va maktabda ishlaydigan xizmatlar paydo bo‘lgan muammolarni hal qilishda katta yordam beradi.

Sinf rahbari ota-onalar bilan yaxshi aloqani majburiy qo‘shma tadbirlar (seminarlar, aktsiyalar, viktorinalar va boshqalar) Metodikada sinf rahbari va o‘quvchining oilasi o‘rtasidagi hamkorlikning noan‘anaviy shakllarini ajratib ko‘rsatish mumkin. Bularga quyidagi shakllar kiradi:

- * Ota-onalar kechalari
- * Individual maslahatlar
- * Guruh maslahatlari
- * Tematik maslahatlar
- * Aloqa daftarlarini yuritish
- * Treninglar
- * Ota-onalar tomonidan o‘tkaziladigan mavzuli davra suhbatlari.

Maktab va oila o‘rtasidagi hamkorlik maqsadli va uzoq muddatli mehnat natijasi bo‘lib, bu, eng avvalo, oilani, oilada bola tarbiyasi xususiyatlari va sharoitlarini har tomonlama va tizimli o‘rganishni nazarda tutadi. Pedagogik jarayon ishtirokchilarining o‘zaro hamkorligi rejalashtirilishi va tashkil etilishi kerak. O‘qituvchi va oila o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning mohiyati shundaki, har ikki tomon ham bolani o‘rganish, undagi eng yaxshi fazilatlarni ochish va rivojlantirishdan manfaatdordir. Shu maqsadda o‘quvchilarning ota-onalari bilan

ishlashda ta'lim tizimidagi yangiliklar yoki dars jarayonlar haqida qo'shimcha axborot berish eng yaxshi usullardan biridir. Bundan tashqari ota-onalar bilan sinf rahbarlari sinf jamoasidagi o'quvchilarining ota-onalari bilan tashkil qilinadigan ota-onalar majlislari uchun amaliy va trening-mashg'ulotlarida foydalanish tavsiya etiladi.

MEN KELDIM

Ushbu mashqni dars yoki trening mashg'ulotini boshlagandan so'ng ishtirokchilarning bor diqqat e'tiborini mashg'ulotlarga qaratib olish va ularni kreativ fikrlashga undaydigan mashq sifatida ishlatishingiz mumkin. Bu mashqda 3 ta savol o'qituvchi tomonidan dars (trening mashg'uloti) dagi ishtirokchilarga birin ketinlikda beriladi. Ya'ni bitta savolga avval hamma javob bering bo'ladi, keyin ikkinchi savol beriladi. Ikkinchi savolga ham javob berib bo'lingandan so'ng uchinchi savol beriladi. Ishtirokchilar har bir savolga javob berayotganda oldingi ishtirokchi aytib o'tmagan yangi va hattoki juda antiqa berilgan javoblari ham mumkin. Bunday javob berishlari ishtirokchilarda yanada diqqatni oshirishi uchun xizmat qiladi.

Savollar quyidagicha:

1. Bu dars mashg'ulotiga qanday transport vositasida keldingiz?
2. Nega aynan shu transport vositasini tanladingiz?
3. Agar bu transport vositasi bo'lmaganida yoki buzilib qolganda yana qanday boshqa transport vositasida kelgan bo'lar edingiz?

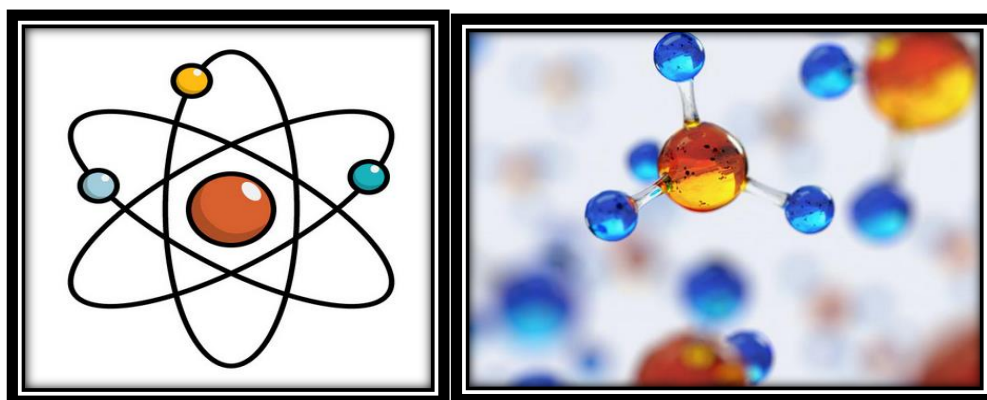
Yuqoridagi savollarga javob berish uchun namunaviy (taxminiv) javob varianti.

1. Men bu dars mashg'ulotiga **Uchar gilamda** keldim.

2. Men aynan shu **Uchar gilamni** tanlaganimning sababi chunki u inson tilini tushunadi.
3. Agar bu **Uchar gilam** bo'lmaganida Zolushkaning **Qovoq aravasida** kelgan bo'lardi. Chunki u **Qovoq aravaga** bugungacha faqat Zolushka mingan. Men ham bu aravaga minsam, bu aravaga mingan ikkinchi inson bo'lardim.

Bu mashqni bajarish uchun 5-8 daqiqa yetarli. Ishtirokchilarning soniga ko'ra vaqt ko'p sarfanishi yoki ortib qolishi mumkin. Agar sizda vaqt ortib qoladigan bo'lsa, ushbu mashg'ulot haqida ishtirokchilarning ba'zilaridan shaxsiy fikrlarini so'rab, jamoa bilan tinglashingiz mumkin.

ATOM VA MOLEKULA

Bu mashg'ulotni sinf xonasida yoki ochiq hovlida ham tashkil qilsa bo'ladi. Mashg'ulotni boshlashda barcha ishtirokchilar o'rnilaridan turadi va trener (o'qituvchi) o'yin qoidalari bilan ishtirokchilarni tanishtiradi. Ishtirokchilarga o'zlarini Atom ya'ni bitta zarra deb tasavvur qilishlarini aytadi. O'yinni boshida barcha ishtirokchilar Atom (lar) holatida bo'ladi. Trener ishtirokchilarga Atom holatida xona bo'ylab erkin harakat qilishlari mumkinligi bo'yicha buyruq beradi. Shundan so'ng ishtirokchilar xona bo'ylab harakatlanishni boshlaydi. Ishtirokchilar xona bo'ylab harakatlanish vaqtida trener ularga dars

mashg'ulotida berilgan ma'lumotlarni qanchalik o'zlashtirganligini aniqlash maqsadida ularga bir nechta savollarni ketma-ketlikda berib boraveradi va tasodifan istalgan raqamni va Molekula so'zini aytadi. Masalan: To'rttalik molekula. Shunda barcha ishtirokchilar to'rttalik guruhchalarga birlashib oladilar. Qaysi guruhlar to'rttalik bo'la olmagan bo'lsa yoki aytilgan sondan oshib ketgan guruh va guruh a'zolari o'yindan chetlashtiriladi. Keyin yana trener tomonidan ishtirokchilarga datlabki holat ya'ni Atom holatiga qaytishlari haqida buyruq beriladi. O'yin shu tariqa davom ettiriladi.

Bu o'yinni o'tkazish uchun 5-8 daqiqa yetarli (vaqt taqsimotida hamda ishtirokchilarning soni muhim hisoblanadi). Agar sizda vaqt ortib qolsa yoki vaqtingiz yetarlicha bo'lsa, ushbu o'yin haqida ishtirokchilarning ba'zilaridan shaxsiy fikrlarini so'rab, jamoa bilan tinglashingiz mumkin.

PANTAMIMIKA

Ushbu o'yinda yakka yoki guruhlar bo'lingan holda tashlik qilish mumkin. U o'yin o'rqali o'quvchilarda fikrlash, kreativlik hamda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan muammolarni sharoitdan kelib chiqqan holda yecha olish imkoniyatini beradigan ko'nikma shakllanish uchun xizmat qiladi.

Sizga quyida namunada berilgan vaziyatlarni so'zsiz imo-ishora orqali izohlashingiz kerak.

- yig'layotgan bola;
- alla aytayotgan bola;
- qorni og'rib qolgan holat;
- sho'r ovqat yeb qo'ygan inson;
- katta pul topib olgan inson;

- ishdan qochayotgan ishchi xodim;
- ikki baho olgan bola;
- shirinligini ukase yeb qo‘ygan qizaloq;

Bu o‘yinni bajarish uchun 5-10 daqiqa yetarli. Vaziyatlarni tanlashda ishtirokchilarning Yoshi, qiziqishlari va xarakter temperamentlariga aholida e’tibor qaratish kerak. Shunda bu o‘yin yanada qiziqarli va ishtirokchilar uchun zavqli bo‘ladi. Agar sizda vaqt ortib qolsa yoki vaqtingiz yetarlicha bo‘lsa, ushbu mashg‘ulot haqida ishtirokchilarning ba’zilaridan shaxsiy fikrlarini so‘rab, jamoa bilan tinglashingiz mumkin.

SOAT METODI

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____
- 6 _____
- 7 _____

8 _____
9 _____
10 _____
11 _____
12 _____

Ushbu treningda har bir guruhga mana yuqoridagi namuna beriladi va har bir guruh o'zlari bilagan ma'lumotlarni raqamlarga bog'lagan holda keltirishadi.

Bu treningnini bajarish uchun 5 daqiqa yetarli. Ma'lumotlarni topib yozishda ishtirokchilarning yoshi, qiziqishlari yoki mashg'ulot mazmuniga aholida e'tibor qaratish kerak. Shunda bu trening yanada qiziqarli va ishtirokchilar uchun zavqli bo'ladi. Agar sizda vaqt ortib qolsa yoki vaqtingiz yetarlicha bo'lsa, ushbu mashg'ulot haqida ishtirokchilarning ba'zilaridan shaxsiy fikrlarini so'rab, jamoa bilan tinglashingiz mumkin.

XULOSA

Maktab ta'lim tizimining asosiy tarkibiy elementi bu sinfdir. Aynan shu yerda bilish faoliyati tashkil etiladi, o'quvchilar o'rtasida ijtimoiy munosabatlar shakllanadi. Maktabning o'zini o'zi boshqarish organlarida vakillik vazifalari ham ko'pincha sinf nomidan amalga oshiriladi. Sinflarda o'quvchilarning ijtimoiy farovonligi haqida g'amxo'rlik ko'rsatiladi, bolalarning bo'sh vaqtlari va jamoani shakllantirish muammolari hal qilinadi va tegishli hissiy muhit shakllanadi. Sinfdagi o'quvchilar faoliyatining tashkilotchisi, o'quvchiga tarbiyaviy ta'sirlarni muvofiqlashtiruvchisi sinf rahbari hisoblanadi. Aynan u o'quvchilar bilan ham, ularning ota-onalari bilan ham bevosita aloqada bo'ladi.

Hozirgi vaqtda sinf rahbarligining bir necha turlari mavjud:

- a) bir vaqtning o'zida sinf o'qituvchisi vazifasini bajaradigan fan o'qituvchisi;
- b) faqat ta'lim funksiyalarini bajaradigan ozod qilingan sinf rahbari;
- c) har qanday ishni nazorat qilish ishonib topshirilgan sinf kuratori (ishonchli);
- d) o'quvchilar o'qituvchining bir qator tashkiliy funksiyalarini bajarishi sharti bilan nazoratni amalga oshiradigan tarbiyachi (himoyachi, homiy).

Davlatning gullab-yashnashi, xalqning farog'ati odob-axloq ya'ni tarbiya tufaylidir. Tarbiya, asosan, bizning dilimizga jamiyat uchun foydali bo'lgan fazilat urug'larini sochmog'i lozim. Tarbiya jarayonitarbiyalanuvchini intellektual jihatdanrivojlantirish va unga belgilangan hajmdagi bilimni shakllantirish bilan emas, insonda mehnatga, ilm egallashga va o'zini- o'zi rivojlantirishgaintilishhoxishini

uygʻotishi kerak. Tarbiya, bu nisbatan keksaroq avlodning oʻz tajribasi, oʻz ehtirosi, oʻz eʼtiqodini yosh avlodga topshirishi demakdir.

Tarbiyaning bosh vazifasi odamni yaxshi qadam bosishga majbur etishgina emas, balki bu yaxshi ishlardan huzurlanishga ham oʻrgatish va faqat ishlabgina qolmay, ishni sevish ham lozimdir.

Tarbiya bizni yoʻldan ozdirmay turishining oʻzi kifoya emas, u tobora bizni yaxshilab bormogʻi lozim. Bizningchabola tashqi tomondan qanday yaratilgan boʻlsa, u shundayligicha qolmasligi kerak, biz ularni tarbiyalashimiz va ilm olishini, maʼnaviy va intellektual jihatdan rivojlanishini ragʻballantirishimiz lozim. Tarbiya odamda mehnatga koʻnikma va mehrni kuchaytirmogʻi lozim, u insonga hayotda oʻziga loyiq ish topa bilish imkoniyatini bermogʻi zarur. Tarbiya qiyin ish va tarbiya shart-sharoitlarini yaxshilash har qanday kishining ham muqaddas burchlaridan biridir.

Zero, oʻzini va tevarak-atrofdagilarni maʼlumotli qilishdan ham koʻra muhimroq ish yoʻq. Har bir mamlakatda insonni voyaga yetkazish sanʼati idora etish uslubi bilan shu qadar chambarchas bogʻlanib ketganki, ijtimoiy tarbiyaga doir u yoki bu muhim oʻzgarishni davlat tuzumining oʻziga oʻzgartirish kiritmasdan turib amalga oshirish mumkin emas.

Fikrimizni xulasalab aytadigan boʻlsak, boʻlajak boshlangʻich sinf oʻqituvchilari ham kelajakda ham ustoz ham ota-onadirlar. Faoliyatining boshlanish va oʻqituvchilik davrida taʼlim-tarbiya uzviyligida maktab, oʻquvchi va ota-onalarning hamkorligi muhim. Yosh avlodga ilm berish faqat ustozning vazifasi emas balki ota-ona, oilasi, atrof-muhit ham birdek masʼuldir. Ayniqsa bolaning tarbiyasida ota-onaning oʻrni beqiyosdir. Ota-ona oʻz farzandini kamoli uchun uning tarbiyasiga, ilm olishiga eʼtiborli boʻlishi kerak. Jamiyat taraqqiy etmogʻi uchun tarbiya

samarali bo'lishi kerak. Samarali tarbiya uchun ota-ona ilimli, tarbiyali bo'lishi shart. Farzandlarimizning ilimli va tarbiyali bo'lishi uchun o'zimizni ma'naviy rivojlantirishimiz va bola tarbiyasiga befarq bo'lmasligimiz lozim.

Asosiysi, ota - onalarimiz farzandlarimiz taqdiriga befarq emas. Eng muhumi farzandlarini ma'naviy yetuk, barkamol qilib tarbiyalashni xohlaydi, shuningdek, ota-onalar farzandlarini turli tahdidlar va salbiy ta'sirlardan asrashni istaydilar. Ma'lumki, bola maktabga kelgunga qadar ham, maktabda o'qish davrida ham, asosan oilada tarbiyalanadi. Oila davlatning asosiy bug'ini sifatida bolalarning dunyoqarashi, tarbiyasiga ta'sir ko'rsatishi tabiiy holdir. Oila a'zolarining ma'naviy birligi yoshlarni har tomonlama kamol toptirishning dastlabki va asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Bolalarni barkamol inson qilib yetishtirishda maktabni oila bilan mustahkam bog'lamay turib, tarbiya sohasidagi butun ishlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish bo'lmaydi. Shu maqsadda ota-onalar o'rtasida ta'lim-tarbiyaga oid tashviqot ishlarini kengaytirish ularni maktabning faol yordamchilariga, o'quvchilarning sinfdan va maktabdan tashqaridagi ishlarida har tomonlama foydali tashkilotchilariga aylantirish zarur. Jamiyatning jadal rivojlanishi, faoliyat turlarining tobora murakkablashib borishi shaxs ongiga ko'rsatayotgan ko'rinmas ta'sirlarning kuchayishiga olib kelmoqda. Mana shunday sharoitda kishining mavjud bilimi, kasb-hunari, malakalari kamlik qilib qolmoqda. Eng avvalo, insonlarda oilada tarkib topgan did, farosat, aql, odob, emotsional madaniyatga muhtojlik sezilmoqda. Estetik, axloqiy va boshqa tarbiya sifatlari kundalik hayet ehtiyejga aylanib bormoqda. Tabiiyki, bunday sifatlarga oilaviy tarbiya orqali asos solinadi, kamol toptiriladi. To'g'ri, bunda ijtimoiy tarbiyaning o'rnini inkor etib bo'lmaydi. Ana shu nuqtai nazardan

ularning birligiga, o‘zaro hamkorliklariga asoslansak, barkamol inson tarbiyasida muvaffaqiyatlarga erishish mumkin.

Shu sababdan yuqorida berib o‘tilgan fikrlarni tavsiyaviy harakter xususiyati bilan kelajakda bo‘lajak boshlang‘ich sinf rahbarlari o‘z ish faoliyatlarida tadbiq etsalar foydadan holi bo‘lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5712-son Farmoni// “Xalq so‘zi” gazetasi, 2019-yil 30-aprel.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalari rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-son Farmoni// “Xalq so‘zi” gazetasi, 2020-yil 7-noyabr.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “Ta’lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4884-son Qarori// “Xalq so‘zi” gazetasi, 2020-yil 7-noyabr.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 25-yanvardagi “Xalq ta’limi sohasidagi ilmiy tadqiqot faoliyatini qo‘llab quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4963-son Qarori// “Xalq so‘zi” gazetasi, 2021-yil 26-yanvar.
5. “Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlar Konsepsiyasi” -T.: O‘zbekiston, 1993-yil.
6. “O‘quvchilarni tarbiyalashda oila, mahalla, maktab hamkorligi Konsepsiyasi” -T.: O‘zbekiston, 1993-yil.
7. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirining 2022-yil 17-yanvardagi “Xalq ta’limi xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini tashkil etish tartibi to‘g‘risida”gi Nizom// “Xalq so‘zi” gazetasi, 2017-yil 18-yanvar..

8. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirining 2021-yil 22-fevraldagi 41-son buyrug‘iga ilova. Umumiy o‘rta ta’lim muassasasining sinf rahbarlari faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida Nizom// “Xalq so‘zi” gazetasi, 2021-yil 23-fevral.

9. Davronov P.Z., Xudayberdiyeva X.K. Pedagogikaning kasbiy kompetentligi va mahorati. O‘quv qo‘llanma. Samarqand - “Samarqand chet tillar instituti” nashriyoti, 2021. -162 b.

10.Egamberdiyeva N.M., Muxsiyeva A.Sh. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O‘quv-uslubiy majmua. Jizzax – 2019. 238 b.

11.Ibragimov A.A. Pedagogning individual ta’lim trayektoriyasini loyihalash va amalga oshirish. Uslubiy qo‘llanma. – Samarqand. SamDCHTI, 2020. 92 b.

12.Inoyatova M., Nosirov A., Divanova M. va boshqalar. Boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarni qo‘llash (ingliz tili, alifbe, ona tili, o‘qish, matematika va tabiatshunoslik o‘quv fanlari misolida). Ilmiy-metodik qo‘llanma. – T.: O‘zPFITI nashriyoti, 2014. -160 b.

13.Jumanov A.A. Kasbiy faoliyatga tayyorgarlikda pedagogik va texnik bilimlar integratsiyasi. Zamonaviyta’limilmiy-amaliyommabopjurnal. №7 (92) 2020 yil. 50-56 bb.

14.Kiyomov N., Pardayeva G., Pulatova M. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. O‘quv-uslubiy majmua. Samarqand – 2020. -268 b.

15.Knowles M.S.The Adult Learener: The Definitiva Classic in Adult Education and Human Resource Devalopment/ M.S. Knowles, E.F.Holton III, R.A.Swanson. 6th ed. L.: ELSEVIER Butterwort Heinemann, 2005. - 189 p.

16.Koshanova N.M. Umumta’lim maktablarida sinf rahbarlari faoliyatini rivojlantirish mexanizmlari (klister yondashuvi asosida):

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss. Avtorefirat. – Chirchiq. 2021. -48 b.

17.Mavlonova R., Voxidova N., Raxmonqulova N.Pedagogika nazariyasi va tarixi. -T.: “Fan texnologiya”, 464 b.

18.Mavlonova R.A., Rahmonqulova N.X. va boshqalar.Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Darslik. – T.: “O‘qituvchi”, 2014. -144 b.

19.Pedagogik atamalar lug‘ati T.: 2019 –B 116.

20.Raximqulova M.B. Malaka oshirish jarayonida boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining uzluksiz kasbiy kompetentligini takomillashtirish. Xalq ta’lim. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligining ilmiy-metodik jurnali. 6-son 2021-yil (maxsus). 79-83 bb.

21.Shodiyev N.Непрерывное повышение квалификации – важнейшее условие подготовки преподавателей общеобразовательных предметов к осуществлению экономического образования и воспитания учащихся профессиональных колледжей// “Iqtisodiyotni erkinlashtirish va jamiyatni modernizatsiyalashtirish sharoitida kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash muammolari” mavzusidagi resp. ilmiy-amaliy anjumani mater. – Samarqand, 2006. -356 b. 222-224 bb. 223 b.

22.Shodiyev N., Maxmatmurodov Sh., Axmedova Sh. Mustaqil ta’lim. Uslubiy qo‘llanma. – Samarqand: SamDU nashri, 2005. -136 b.

23.Shodiyev N. Yangi pedagogik texnologiyalar (Boshlang‘ich ta’lim uslubi va tarbiyaviy ish uslubi va mehnat ta’limi yo‘nalishlarida ta’lim oluvchilar uchun o‘quv-uslubiy qo‘llanma). – Samarqand: SamDU nashri, 2005. -124 b.

24.Raximqulova M.B., Nurmanova D.J. // Boshlang‘ich ta’limdagi va kasbiy rivojlantirish (malaka oshirish kurslar misolida) // Uslubiy-qo‘llanma. Toshkent.-“Qamar-media” nashriyoti.-2022.-80 bet.

25.Nurmanova D.J. Sinf rahbarining ota-onalar bilan hamkorlik (bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari uchun) // Boshlang'ich sinf o'quvchilarida XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirishning tendensiyalari va texnologiyalari: mahalliy va xorijiy tajribalar. Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. Qashqadaryo. 2024-yil 30-aprel. –B 823-829.

26. Raximqulova M.B., Nurmanova D.J. // Boshlang'ich ta'limdagi va kasbiy rivojlantirish (malaka oshirish kurslar misolida) // Uslubiy-qo'llanma. Toshkent.-“Qamar-media” nashriyoti.-2022.-80 bet

27.Karamatova D.S., Tolliyeva G.R., Qilichova M.J. O'quvchilarda ekologik ong va ekologik madaniyatni rivojlantirishdolzarb pedagogik muammo sifatida // “Образование и наука в XXI веке” Международный научно-образовательный электронный журнал. Выпуск № 25 (том 3), март, 2022. –С. 956-962.

28.Karamaova D.S. Kichik maktab yoshidagi bolalarda tabiatga, jamiatga va o'z-o'ziga nisbatan munosabatni rivojlantirish / International Soionifioz Practical conference “Topical Issues of Science” Xalqaro konferensiyasi. – USA: NEW York university

29.Karamaova D.S. Kichik maktab yoshidagi bolalarda tabiatga, jamiatga va o'z-o'ziga nisbatan munosabatni rivojlantirish // “Образование и наука в XXI веке” Международный научно-образовательный электронный журнал. Выпуск № 25 (том 3), март, 2022.

30.Nurmanova D.J. Sinf rahbarining o'quvchilar jamoasi bilan ishlash ko'nikmalarini takomillashtirish // Ta'lim, fan va innonatsiya. ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnal. Toshkent. – 2023-yil, 1-son. 89-92-betlar.

31.Nurmanova D.J. Xorij tajribalari asosida sinf jamoasini boshqarish usullari // Kasb-hunar ta'limi. Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal. Toshkent. – 2023-yil, 1-son. 28-31-betlar.

32.Nurmanova D.J. Boshlang'ich sinf rahbarining innovasion kasbiy kompetentligini shakllantirish // Образование и наука в XXI века|Научно-образовательный электронный журнал (ISSN: 2658-7998) Выпуск №10 (том 1) (январь, 2021) Ст. 92-97.

MUNDARIJA

KIRISH	3
1-§. Boshlang'ich ta'limda sinf rahbari faoliyatining tarixi, mazmuni va mohiyati.	6
2-§. O'quvchilar jamoasi bilan ishlashdagi elementlar.	13
3-§. O'quvchilar jamoasi bilan ishlashda kommunikativ kompetentsiya.	16
4-§. Yangi o'quvchilar jamoasi bilan kommunikatsiyani rivojlantirish	18
5-§. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining sinf rahbari sifatidagi kommunikativ kompetentligini rivojlantirish modeli.	23
6-§. Ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining sinf rahbari sifatidagi faoliyati mazmunini yangilashning ilmiy-metodik imkoniyatlari.	32
7-§. Boshlang'ich ta'limda sinf rahbarlarining faoliyatining ish uslubu	36
8-§. Sinf rahbarlari sinf o'quvchilar jamoasi bilan o'tkazishi mumkin bo'lgan terning-mashg'ulotlar.	42
XULOSA	48
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.....	52

NURMANOVA DILFUZA JAMILOVNA

**BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARINING
O‘QUVCHILAR JAMOASIDA KOMMUNIKATIV
KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH**

Uslubiy qo‘llanma

“Bilig-ilmiy faoliyat” nashriyoti

Muharrir: Fayzullayeva G.

Texnik muharrir: Xujakulov Sh.

Nashrga tayyorlovchi: Abdullayev F.

№ 098355

ISBN: 978-9910-9184-8-3

“Bilig-ilmiy faoliyat” nashriyoti, Joylashgan manzili Samarqand viloyati, Samarqand shahar,
Zavod ko‘chasi 9-uy, 10-xona. Faoliyat manzili Samarqand viloyati,
Samarqand shahar, X.Obiddinov ko‘chasi 7-uy.
tel.: +998 97-925-97-91

Terishga berildi: 18.07.2024-yil. Bosishga ruxsat etildi: 27.07.2024-yil.
Bichimi 60x84 ^{1/16}, “Times New Roman” garniturasida.
Bosma tabog‘i 3,75. Adadi 100 nusxa. Buyurtma № 2024/ UQ 70
Bahosi kelishilgan narxda. Noshirlik litsenziyasi: № 098355
Samarqand viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish
milliy markazi bosmaxonasida nashr etildi.

ISBN 978-9910-9184-8-3

